

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Pavla Tůmová

„Vnější světy“

(příměstský tábor pro děti mladšího školního věku)

Olomouc 2022

vedoucí práce: Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Pavla Tůmová

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Pavle Vyhnákové, Ph.D., že se ujala vedení mé bakalářské práce. Za trpělivý a vřelý přístup ke mně, a hlavně za její cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat mým kamarádkám, které mi poskytly též cenné rady a podporu, kterou jsem čerpala i od svého partnera a rodiny.

Obsah

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 Vývojové období mladšího školního věku	7
1.1 Kognitivní vývoj	7
1.2 Motorický vývoj.....	8
1.3 Emoční vývoj	8
1.4 Komunikace s dětmi mladšího školního věku a otázky socializace	9
2 Volný čas a jeho vybrané aspekty	11
2.1 Pojem volný čas.....	11
2.2 Výchova mimo vyučování a výchova ve volném čase	11
2.2.1 Funkce výchovy mimo vyučování.....	12
2.2.2 Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování	13
2.3 Příměstský tábor	15
2.3.1 Typy příměstských táborů	15
3 Environmentální výchova	17
3.1 Rozdílnost pojmů ekologie a environmentalistika	17
3.2 Environmentální výchova jako součást RVP ZŠ	18
3.3 Člověk a životní prostředí.....	19
4 Zážitková pedagogika, dramaturgie a hra	21
4.1 Zážitková pedagogika	21
4.1.1 Principy zážitkové pedagogiky.....	22
4.2 Dramaturgie	23
4.2.1 Fáze a principy dramaturgie.....	23
4.2.2 Skladba programu	24
4.3 Hra	26
4.3.1 Znaky a rysy hry.....	26
4.3.2 Popis her.....	27
4.3.3 Vedení her	28
5 Zhodnocení stavu řešení problematiky	29
PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
6 Popis programu	31
6.1 Denní režim	31
6.2 Scénář.....	32
6.3 Námět programu	33
7 Popis jednotlivých dnů	35

7.1 PONDĚLÍ – Svět lidí	35
7.1.1 Cíl a program	35
7.1.2 Popis činností	37
7.2 ÚTERÝ – Svět vody	45
7.2.1 Cíl a program	45
7.2.2 Popis činností	47
7.3 STŘEDA – Svět půdy	51
7.3.1 Cíl a program	51
7.3.2 Popis činností	53
7.4 ČTVRTEK – Svět lesa	58
7.4.1 Cíl a program	58
7.4.2 Popis činností	60
7.5 PÁTEK – Osvobození	64
7.5.1 Cíl a program	64
7.5.2 Popis činností	66
7.6 Shrnutí programu tábora	68
Závěr	70
Zdroje	72
PŘÍLOHY	76

Úvod

Minulý rok jsem byla poprvé na příměstském táboře jako vedoucí. Moc se mi to líbilo. Je to úplně něco jiného než letní pobytový tábor, kdy jste s dětmi celý týden v jednom kuse. Na příměstském táboře vidím ty výhody, že i vedoucí si více odpočinou než na pobytovém táboře. Hlavně týden s přespaním je pro některé děti dlouhý. Mnohdy si pak stýskají po domově a je potřeba vynaložit větší úsilí, aby neztrácely motivaci na táboře být. Na příměstském táboře naopak děti ví, že na konci dne se domů vrátí a druhý den jsou znovu plné elánu do programu. Jedinou nevýhodu příměstského tábora vidím v tom, že do vymezené časové dotace se nevejde větší množství aktivit nebo se musí čas některých aktivit zkrátit. Přesto mě příměstský tábor natolik zaujal, že o něm píšu a vytvářím pro něj program.

Hlavním cílem mojí bakalářské práce je navrhnout a detailně popsat program pětidenního příměstského tábora, který je tematicky zaměřen na environmentální výchovu. Program je připraven pro budoucí realizaci tábora. Název příměstského tábora jsem pojmenovala „Vnější světy“. Tento název rezonuje s environmentální výchovou, která se projevuje skoro ve všech aktivitách. Témata kolem ochrany životního prostředí jsou v dnešní době hodně aktuální, proto bych ráda k tomu přispěla touto bakalářskou prací.

Dílčím cílem mé práce je propojit přípravu programu s teoretickými poznatky vývojové psychologie a pedagogiky volného času. Tato práce je koncipována pro použití v praxi. Organizátoři tábora zde mohou nalézt inspiraci, jak přistupovat k dětem mladšího školního věku. Jaké jsou jejich motorické, kognitivní a emocionální předpoklady. Čemu by měl vedoucí, který bude vést děti, věnovat pozornost a jak s dětmi správně pracovat a komunikovat.

Dále v teoretické části předkládám vysvětlení pojmu volný čas a výchova mimo vyučování spolu s funkcemi a požadavky pro realizaci příměstského tábora. Pro teoretické zakotvení praktické části a metodických popisů aktivit je důležitá kapitola čtyři, která vymezuje přesný popis her, ale i pravidla pro skladbu programu a průběh celého tábora.

Praktická část se skládá z popisu scénáře programu včetně denního režimu. Program má svůj námět a příběhový rámec, který jsem si vymyslela a který je vysvětlen ve zvláštní podkapitole. Poslední kapitola celé práce popisuje jednotlivé dny programu. Ty zahrnují cíle dne a samotný program dne. Program dne určuje i aktivity, které detailně popisují. Na závěr je shrnutí celého týdne.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vývojové období mladšího školního věku

V této práci je určitě na místě zmínit psychologický vývoj dětí mladšího školního věku. Pro samotnou tvorbu programu a řízení celého výchovného procesu by měl vychovatel znát veškeré předpoklady vychovávaného jedince.

„Toto období trvá od nástupu do školy, přibližně od šesti až sedmi let do doby, kdy dítě přechází na 2. stupeň ZŠ a pomalu vstupuje do puberty.“ (Vágnerová, 1999, s. 163)

Rozvíjí se také smyslové vnímání. Je to složitý proces, na němž se podílejí všechny složky osobnosti (postoje, soustředěnost, dosavadní zkušenosti). U dětí můžeme zpozorovat viditelné posuny ve zrakovém i sluchovém vnímání. Mají vyšší pozornost, učí se orientaci místa a času. Zlepšení zrakového vnímání umožňuje lepší orientaci na mapě, ale také si dítě pomocí zraku lépe ukládá různé informace do paměti. V rámci sluchového vnímání si dítě například lépe osvojí správný pravopis. (Thorová, 2015, s. 413)

1.1 Kognitivní vývoj

Udává se, že dítě v tomto období začíná rozvíjet své myšlení jiným způsobem než dříve. Učení ve škole zásadně ovlivňuje psychické funkce dítěte. Mění se postoj dítěte k přijímání informací. Informace získané formou zkušeností jsou pro dítě více srozumitelné. K tomu mohou být nápomocné pedagogické pomůcky, které si dítě může samo osahat a ověřit si tak pravdivost informace. Steinberg a Belsky (1991) označují mladší školní věk jako tzv. „kognitivní revoluci“. Jde o zásadní změnu ve vývoji logických operací jedince. Pokouší se logicky a s respektem uvažovat o objektivní skutečnosti, která prostřednictvím pedagogů působí na jedince. (Vágnerová, 1999, s. 164)

Dítě je schopno zobecňovat a lépe chápe stálost určitých vlastností. Opustila jej bujná fantazie a pokouší se na svět nahlížet reálně. V tomto období si hodně procvičuje svou paměť učením, rozplánováním si úloh, organizací studijních věcí a nalézá svůj osobitý styl učení. Stále je však toto období vhodné pro stanovení určitých pravidel, protože děti mladšího školního věku neumí řešit složitější situace a neumí nalézat vhodná řešení. S tím souvisí také malé množství zkušeností a nepřehlednost o životě samém, proto si dítě mladšího školního věku plánuje nereálné cíle. (Thorová, 2015, s. 413)

1.2 Motorický vývoj

Vývoj pohybových a ostatních schopností dítěte je závislý na tělesném růstu, který je poměrně plynulý. V důsledku vývoje nervové soustavy se dítě dokáže rychleji unavit a může docházet k menší aktivitě a pozornosti. Zároveň se u dětí zvyšuje fyzická odolnost a výkonnost. (Thorová, 2015, s. 410)

Novotná uvádí, že až do 10. věku dítěte se zlepšuje především hrubá motorika. Dítě v tomto období má častou potřebu pohybových aktivit, ale důležitý je i rozvoj jemné motoriky, která se nejvíce zdokonaluje až s působením ve škole. (Novotná, 2004, s. 50)

U dětí mladšího školního věku je charakteristický vývoj a pokrok v jejich dovednostech. Oproti předškolnímu věku dítěte se zlepšuje hrubá i jemná motorika. Pohyby dítěte jsou rychlejší, mají větší sílu. S tím souvisí i psaní a kreslení, větší chuť do pohybových sportů a aktivit. Pohybové výkony dítěte závisí na vhodné motivaci a prostředí. Pokud dítě není zvyklé na horší podmínky terénu, aktivitu si vůbec neužije a bude se vzpírat ji podniknout. (Langmeier, 2006, s. 120)

1.3 Emoční vývoj

Emoční vývoj je nejen pro období mladšího školního věku obzvláště důležitý. Vyvíjí se především osobnost a hodnoty dítěte. Děti jsou velice pozorné a vnímavé. Proto bychom jim měli věnovat plnou pozornost a vnímat je při jakémkoli jejich projevu. Z mých zkušeností jsou tyto děti velmi pozitivní a otevřené všem věcem, jenom potřebují, aby je dospělý dokázal vnímat, poradit jim či jen povzbudit. Tím myslím, že se jim zvyšuje určité sebevědomí, kuráž, odhodlání, nebojácnost, komunikativnost, lepší navazování mezilidských vztahů, ale také důvěra.

Rozvoj emoční inteligence *„závisí na zrání prefrontální mozkové kůry, ale i na získaných zkušenostech a účinnějším uvažování.“* (Vágnerová, 2012, s. 305)

Děti v tomto období jsou optimisté, proto i Erikson školní věk označuje jako fázi citové vyrovnanosti. V této fázi děti začnou více vnímat své pocity, které si mnohdy svým podvědomím dokážou upravit dle svého vnitřního přání. Kolem desátého roku dítěte můžeme říct, že dokáže rozlišit pozitivní či negativní emoci spjatou s konkrétní osobou, objektem či událostí. Mluvíme o tzv. emoční ambivalenci. (Vágnerová, 2012, s. 306)

Je známo, že si dokážou také postěžovat druhým. Popisují svou nebo cizí emoci. Můžeme tedy říct, že rozpoznávají emoce druhých lidí. Dovedou mluvit o náladě druhého i o náladě své při určité situaci. Např. nastane konflikt mezi kamarády a oba musí vysvětlit, co se stalo. Oba popíší svůj pohled na situaci a své projevy emocí. Z toho mohou vyvodit, zda jednali přehnaně či nikoli. Mají schopnost uvědomit si pocity toho druhého a snažit se je pochopit. K tomu může být nápomocen pedagog, který danou situaci řeší. (Vágnerová, 2012, s. 307)

Nastává také vývoj emočního porozumění. To znamená, že dítě dokáže rozlišit vnější projevy chování od vnitřních pocitů, ale zároveň se učí tyto vnitřní pocity skrýt před vnějším světem. (Langmeier, 2006, s. 132)

Děti ve školním věku vnímají pocit viny či studu. Pocity viny nastane, když si dítě myslí, že porušilo morální normy. Jeho vědomí pracuje na tom, aby napravilo ono porušení mravního chování. Pocity studu se vyznačují nějakou trapnou situací. Takovým emocím říkáme sebehodnotící, kdy dítě dokáže hodnotit svůj výkon a chování ve škole. „*Takové emoce tvoří jednu ze složek sebepojetí, ovlivňují úroveň sebelásky a sebeúcty.*“ (Vágnerová, 2012, s. 308)

Avšak děti mladšího školního věku nedokážou pocítit důležitost a váhu svých potřeb a tužeb. Také se neumí orientovat v zájmových činnostech, proto k tomu slouží různé zájmové kroužky, tábory, kurzy a jiné činnosti nebo instituce mimoškolních akcí. Díky nim si dítě může utvářet hodnoty a postoje, které ovlivňují způsoby jednání dítěte při daných činnostech a k různým situacím. (Pávková a kol., 2008, s. 30)

1.4 Komunikace s dětmi mladšího školního věku a otázky socializace

Zájmové činnosti by se měly dětem nabízet nenásilně. Při vedení dané činnosti je potřeba citlivého vedení. Měli bychom se snažit dítě povzbudit a nabudit tak vyšší zájem. Neměli bychom dítě do aktivit nutit. „*Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální a sociální vyspělosti i charakteru rodinné výchovy.*“ (Pávková a kol., 2008, s. 14) Velkou roli také hraje prostředí, ve kterém svůj volný čas děti tráví. Převážně jej tráví ve škole či doma, poté závisí na rodinném zázemí, dle kterého jsou převážně zájmy dítěte ve volném čase ovlivněny. (Pávková a kol., 2008, s. 14)

O výchově můžeme získat spoustu informací prostřednictvím literatury, přednášek, ale uplatnit tyto znalosti v praxi už tak jednoduché není. Přitom uplatnění znalostí v praxi je jedna

z nejdůležitějších dimenzí ve výchově mimo vyučování. Začíná to vždy kontaktem, prvním setkáním vychovatele a dítěte. V tu chvíli se dítě snažíme zaujmout a navázat s ním vztah. Při úspěchu se vychovatel, po celou dobu jejich vztahu, snaží předávat své postoje a hodnoty. Pokud vychovatel dítě nezaujme, nevzniká ani vztah a ani jej nezaujmou jeho hodnoty. Když se vztah rozvíjí, vzniká tzv. závazek, dítě se snaží žít podle předaných hodnot, věří vychovateli a nechce jej zklamat. V takovém případě je možné, že dítě bude navenek projevovat své nežádoucí chování a může tak ovlivňovat své vrstevníky. Vychovatel může v očích dítěte také nahrazovat nefunkční rodinu nebo doplnit některou z funkcí rodiny, která dítěti chybí. (Pávková a kol., 2008, s. 52-54)

Při komunikaci s dětmi školního věku můžeme snadno přehlédnout jeho vnitřní emoce. To že děti dokážou o svých emocích mluvit, již víme, ale musíme si uvědomit, že je umí i skrývat. Uvědomují si, že některé projevy emocí nejsou zrovna vhodné a žádoucí. Je důležité rozpoznat, jaké pocity mohou potlačit a jaké je nejlepší projevit. Špatné zacházení s projevem emocí může vést k negativnímu dopadu na psychiku dítěte. Je proto nutné, aby dítě alespoň dokázalo mluvit s někým o svých nepříjemných projevech emocí. Např.: dítě projevuje navenek své pocity vzteku, ohrožuje tím své kamarády, ale uvnitř se může skrývat nějaká bolest. Následuje ztráta kamarádů, protože se jej bojí. Potom také následné problémy ve škole i doma. Namísto agresivního projevování by dítě mohlo mluvit o svých vnitřních pocitech, co jej trápí. *„Emoční zralost usnadňuje adaptaci na školní režim, důležitá je především schopnost regulovat aktuální pocity nepohody a nespokojenosti.“* (Vágnerová, 2012, s. 311) Pokud dítě dokáže dodržovat určitá pravidla chování mezi vrstevníky, jde správnou cestou k toleranci dítěte mezi vrstevníky. (Vágnerová, 2012, s. 309-311)

„Dospělý by svým jednáním s ostatními měl ukazovat a dokazovat, že konflikty lze řešit bez agrese a ubližování druhým, bez pocitů bezmocnosti a sebelítosti, přiměřeně, asertivně.“ (Pávková a kol., 2008, s. 55) Je na vychovateli, jak potrestá či odmění dítě při špatném nebo správném chování. Vztahy mezi dětmi jsou hodně ovlivněny tímto vzorcem chování, je proto nutné, aby se děti více chválily a méně trestaly. Tresty by pak měly být vhodné vzhledem k dané situaci. (Pávková a kol., 2008, s. 55)

2 Volný čas a jeho vybrané aspekty

Volný čas, výchova mimo vyučování a vymezení toho, co vše si představit pod pojmem příměstský tábor. Tohle všechno pojímá tato kapitola. Věnuje se tomu, jak by se měl efektivně trávit volný čas. Zahrnuje funkce, které musí vychovatel zohledňovat při své práci s dětmi na táboře. Dále uvádím požadavky pro správné pedagogické působení při výchově mimo vyučování. A na závěr této kapitoly se zabývám pojmem příměstský tábor, jeho odlišností od běžných letních táborů a rozdělení podle typu.

2.1 Pojem volný čas

Volný čas dětí bych vymezila jako svobodnou volbu činnosti a čas odpočinku od všech povinností. Děti po skončení povinných činností nabírají další energii na aktivity, na které se ve svém volném čase těší. Dle mého názoru volný čas děti může mnoho naučit, protože věnují činnosti vyšší pozornost a získávají pocit radosti.

Podle Hofbauera (2004) se dá volný čas charakterizovat jako činnost, do které člověk vstupuje s nějakým očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a tato činnost mu na oplátku přinese příjemný zážitek a uspokojení. (Hofbauer, 2004, s. 13)

Do volného času nespadá osobní hygiena, chod domácnosti ani uspokojení základních fyziologických potřeb. Pokud některé z těchto činností a potřeb člověka považujeme za svého koníčka nebo je děláme rádi, označujeme je jako polovolný čas. (Pávková a kol., 2008, s. 13)

Volný čas je ovlivňován na základě věku dítěte, jeho sociální, mentální vyspělosti, ale i prostředím a metodami rodinné výchovy. O blaho dítěte, rozvoj jeho zájmů a potřeb, by se měla postarat v první řadě rodina. Škola, volnočasová zařízení a organizace rodině pomáhají a její působení doplňují, případně nahrazují, pokud rodina své funkce neplní. (Pávková, 1999, s. 16)

2.2 Výchova mimo vyučování a výchova ve volném čase

Dříve byla „výchova mimoškolní“ dnes je to „výchova mimo vyučování“. Toto slovní spojení má vyjadřovat, že se výchova uskutečňuje institucionálně mimo vyučování a bez bezprostředního vlivu rodiny. (Hofbauer, 2004, s. 16)

Jak již bylo zmíněno, tak výchova mimo vyučování se často odehrává při trávení volného času dítěte ve střediscích volného času nebo právě na táborech, které vykonávají nějaký mimoškolní program pro děti a mládež. Tato výchova je důležitá k osobnímu rozvoji, ale také k péči o duševní hygienu. (Pávková a kol., 2008, s. 37) Dá se říct, že pokud dítě tráví čas v instituci nebo při aktivitě dobrovolně a činnosti jej vnitřně uspokojují, jedná se zároveň o výchovu ve volném čase. Při prázdninové a táborevé činnosti tomu tak obvykle bývá.

Její obsah se skládá z odpočinkové, rekreační, zájmové, veřejně prospěšné, sebeobslužné činnosti a přípravy na vyučování. Sebeobslužné činnosti se rozumí, aby dítě dbalo na osobní hygienu, vhodné oblékání, řádné dodržování čistoty nebo i správné jednání s ostatními lidmi. U veřejně prospěšné činnosti vedeme děti k vytvoření si empatie k druhým lidem, k sociálně slabším, ale i k životnímu prostředí, zvířatům nebo k památkám. Tato činnost se snaží děti vést k tomu, aby si vážily drobností a dokázaly pomáhat potřebným lidem. (Pávková a kol., 2008, s. 51)

Výchova mimo vyučování má mnoho podob, ale zde se bavíme o volném čase v rámci příměstského tábora. Tato zařízení se zaměřují na zájmové činnosti pod odborným pedagogickým vedením. (Pávková a kol., 2008, s. 44)

2.2.1 Funkce výchovy mimo vyučování

Výchova mimo vyučování má několik funkcí, které se musí vzájemně prolínat a nelze je od sebe oddělit. Jsou důležitým prostředkem k tomu, aby vychovatelé mohli vykonávat výchovnou činnost.

Funkce výchovně-vzdělávací spočívá v záměrném a cílevědomém formování jedince. Snaží se dosáhnout reálných cílů v době mimo vyučování. Prostřednictvím táborů a jiných zájmových činností se snaží rozvíjet poznávací procesy, osobnost, seberealizaci či uspokojení potřeb jedince. (Pávková a kol., 2011, s. 72)

Funkce zdravotní plní roli tělesného zdraví, sociálního vývoje a duševní hygieny.

Funkci sociální chápeme jako péči o dítě. Zajištění bezpečnosti dětí, dohled nad nimi, když jsou mimo vyučování a bez rodičů. Zároveň se snaží o prevenci negativních jevů (někdy bývá zvlášť uváděna funkce preventivní) a navazování nových sociálních kontaktů. (Pávková a kol., 2011, s. 74)

Hofbauer uvádí tyto funkce volného času:

- psychosociologickou,
- sociální,
- terapeutickou,
- ekonomickou.

Funkce psychosociologická zahrnuje odpočinek, uvolnění, zábavu, osobní rozvoj jedince. Sociální funkci pojímá jako rozvoj vztahů ke skupině. Pod terapeutickou funkcí řadí zdravotní stav dítěte, prevenci chorob a zdravý životní styl. (Hofbauer, 2004, s. 14) Všechny tyto funkce nacházejí své uplatnění i na příměstském táboře.

2.2.2 Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování

Pro realizaci táborové činnosti, která bude dostatečně uspokojovat potřeby dítěte, je nutností vybrat vhodné prostředí, motivaci a dobré klima, které musí splňovat určité podmínky. Těmi podmínkami jsou podmínky **personální** – empatie vychovatele k dítěti, plní funkci rádce, konzultanta a diagnostika, **materiální** – vybavení prostorů kluboven, sportovišť a další, **řídící a kontrolní** – vedení dokumentace, hodnocení dětí, vedení průběhu činnosti dle ustanovení Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. (Hájek a kol., 2003, s. 35)

Dále podle Pávkové (2008) pro správné pedagogické působení jsou důležité některé pedagogické zásady. Při samotné přípravě programu by se mělo dbát na to, aby aktivity na sebe navazovaly, postupovaly od jednoduchého ke složitějšímu – zásada posloupnosti. S tím souvisí také zásada přiměřenosti, kdy vychovatel musí brát zřetel na věk dítěte a jeho dosavadní vyspělost na plnění daných aktivit. (Pávková, 2008, s. 47) „*Konkrétnější požadavky jsou známy jako pedagogické zásady, jako je zásada cílevědomosti, soustavnosti, přiměřenosti, názornosti, trvalosti apod.*“ (Pávková, 2014, s. 23)

Tyto zásady jsou konkrétnější specifické požadavky na výchovu mimo vyučování. Mezi ně podle Pávkové (2014) patří zejména:

- požadavek pedagogického ovlivňování volného času,
- požadavek dobrovolnosti,
- požadavek jednoty a specifčnosti vyučování a výchovy mimo vyučování,
- požadavek aktivity,

- požadavek seberealizace,
- požadavek pestrosti a přitažlivosti,
- požadavek zajímavosti a zájmového zaměření,
- požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření,
- požadavek citlivosti a citovosti,
- požadavek sociálního kontaktu.

Požadavek pedagogického ovlivňování volného času, kdy vychovatel za vlivu prostředí, pomůcek, motivace, citlivého vedení ovlivňuje daného jedince, jak nejlépe umí.

Požadavek dobrovolnosti znamená dobrovolná účast a volba činnosti, to ale neplatí u dodržování bezpečnosti, hygienických návyků nebo respektování morálních zásad.

Požadavek jednoty a specifičnosti vyučování a výchovy mimo vyučování značí, že obě oblasti mají společný cíl – rozvoj osobnosti dítěte.

Požadavek aktivity je aktivní podíl účastníků na plánování, realizaci, nápaditosti, samostatnosti, iniciativě a dalšího, co přispívá k samotné činnosti.

Požadavek seberealizace nastane při činnosti ve volném čase, kdy dítě by mělo nalézt možnost rozvíjet své vlohy, specifické schopnosti a další.

Požadavek pestrosti a přitažlivosti je charakteristický tím, že střídá různé druhy činností, také rovnováhu mezi organizovanými a spontánními aktivitami, nebo respektuje přání a potřeby účastníků.

Požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření naplňuje jednu z funkcí volného času, a to odpočinout si, odstranit únavu a nabrat nové síly.

Požadavek citlivosti a citovosti souvisí s citlivým jednáním s jednotlivci i skupinami. Ze stejného důvodu je zahrnuta i citovost, která hraje velkou roli při výběru výchovné metody.

Požadavek sociálního kontaktu je charakteristický pro sociální vztahy, jako je přátelství a kamarádství. Volnočasové skupiny mezi sebou udržují dobrovolnou účast, vzájemnou komunikaci, respekt a osvojují si různé životní role. (Pávková, 2014, s. 24-26)

2.3 Příměstský tábor

Příměstský tábor je organizovanou činností s dětmi, mládeží v době prázdnin nebo dlouhodobého volna. Je to organizační typ volnočasové aktivity pro děti a mládež, která spadá do oblasti příležitostné zájmové činnosti, ale velmi blízko má i k činnosti táborové. (Hájek, 2011, s. 145)

Táborem obecně se rozumí pobyt v přírodě, v širším slova smyslu ale jakýkoliv pobyt, případně vícedenní akce (převážně v době prázdnin). Příměstský tábor se realizuje obvykle po dobu celého týdne, ale v rámci dne pouze po určitý čas (od rána do odpoledne). „*Tábornictví je zájmové hnutí, vycházející především z myšlenky, že naplnění života bohatstvím a krásou vyžaduje důvěrný styk člověka s přírodou. Stálé poznávání a vytváření hlubokých kamarádských vztahů.*“ (Jirásek, 2019, s. 71) Cílem výchovy na táboře je lidskost, rozvoj tělesného a duševního zdraví, poznání hlubokého prožitku, ale zároveň děti připravit na drsný svět tam venku. (Jirásek, 2019, s. 72)

Špiříková a Kačer (2007) definují, že „*příměstský tábor se liší od dětského tábora tím, že probíhá pouze v určitý časový úsek dne, v pracovní dny, většinou v místě bydliště dětí, bez přenocování.*“ (Špiříková, Kačer, 2007, s. 3)

Příměstský tábor je vhodný pro děti rodičů, kteří chtějí svůj volný čas pro sebe v době prázdnin nebo chodí o prázdninách do zaměstnání. Tábor je především pro děti mladšího školního věku, kdy se vracejí na přes noc domů. A proto se tábor odehrává v čase od 8.00 – 9.00 hodin a konec programu by měl být kolem 16.00 hodin. Tato doba je přizpůsobená dětem tohoto věkového období. Nejvhodnější termíny pro uskutečnění tábora jsou letní, podzimní, jarní nebo velikonoční prázdniny. Organizátory tábora nejčastěji bývají střediska volného času (domy dětí a mládeže, školní družiny, neziskové organizace, komerční organizace, OSVČ...). (Špiříková a Kačer, 2007, s. 6)

2.3.1 Typy příměstských táborů

Lze je dělit podle programu. Špiříková a Kačer (2007) je dělí na:

- **Univerzální** je typ příměstského tábora, který se používá nejčastěji. U něj lze využít libovolných činností a pestrosti.
- **Poznávací**, který má za cíl každodenní výlet nebo vycházky po okolí. Děti a vedoucí se vždy ráno sejdou na určeném místě a v určitém čase a vyráží na

určená místa poznání (např. zámek, muzeum, ZOO, aquapark, různé historické exkurze a další). Cestou se hrají drobné tematické hry.

- **Specializovaný** tábor se rozumí, že jej vedou odborníci ve svém oboru. Děti zde zkouší i třeba nějaké nové pro ně nepoznané činnosti např. práce s keramikou, batikování, péče o zvířata, práce s počítačem, sporty.

Nejjednodušším typem je ten univerzální, jak na sestavení programu, tak na realizaci. U těch ostatních typů je zapotřebí mít více alternativ, protože u poznávacího typu jsme závislí na provozu míst, kam bychom se chtěli dostat, a u specializovaného typu jsme závislí na odbornících, kteří by program vedli. Takto u toho univerzálního si vše organizujeme vlastně sami. (Špiříková a Kačer, 2007, s. 13)

3 Environmentální výchova

Environmentální výchova je v této bakalářské práci zmíněna proto, že většina aktivit příměstského tábora je spjata s přírodním prostředím. I samotné téma v této práci napovídá tomu, že bude koncipováno na vztah člověka s přírodou.

Naše existence je závislá na všem živém. Planeta Země je tvořena výhradně ze základu vytvořeného rozmanitostí rostlinné říše. Rostlinná říše vytváří předpoklady pro život mnoha savců, ptáků, obojživelníků, kteří jsou přínosní pro lidský život. Mnohdy si neuvědomujeme, jak moc je tato říše důležitá pro naši existenci. (Nátr, 2011, s. 17)

3.1 Rozdílnost pojmů ekologie a environmentalistika

Já si zvolila pro název kapitoly enviromentalistiku neboli environmentální výchovu, protože na rozdíl od ekologie se zajímá o péči o okolí. Environmentalistika je odvozena z anglického „environment“, tedy životní prostředí. (Müllerová, 2009, s. 12) Jedná se o vědu, která zkoumá působení člověka na ekosystémy. Zabývá se také ochranou přírody, prevencí znečištění životního prostředí, nápravou vzniklých škod a další. (Stočková, 2007, s. 11)

Environmentální vzdělávání někteří autoři (Bolscho a kol., 1980, Eulefeld a kol., 1981, de Hann, 1991, 1992) pojali jako:

- Objasnění dimenze životního prostředí.
- Uvedení dětí do politického dění.
- Uvědomování si hodnot a postojů vzhledem k morálním normám a přihlížet k životnímu prostředí jako k sobě samému.
- Nacházet relativní řešení a podporu myšlení v problémové situaci.

Environmentální výchova směřuje především k tomu, abychom překonali egocentrické a sebestředné názory, upřednostnili změnu nastavených hodnot a více se zajímali o hlubší prožívání všeho, co se vztahuje k přírodě a kultuře. (Horká, 2005, s. 21)

Pojem ekologie je z řeckého původu „oikos“ či latinského „oeco“ neboli dům, domov a „logos“ neboli věda. E. Heackel byl zakladatelem ekologie a definuje jí jako „*soubornou vědu o vztazích organismu k okolnímu světu, kam můžeme počítat v širším smyslu všechny existenční podmínky.*“ (Laštůvka, Krejčová, 2000, s. 11)

Horká (2005) uvádí, že pojem „environmentální“ je popis vnějšího prostředí a je používán jako ekvivalent pojmu „ekologie“, která se zabývá vztahem k přírodě a životnímu prostředí. (Horká, 2005, s. 26; Máchal, 2000, s. 13) Označením „environmentální“ vycházíme z RVP ZV (2021).

3.2 Environmentální výchova jako součást RVP ZŠ

Pomalu ale jistě environmentální výchova proniká do našeho školství, není však samostatným vzdělávacím oborem ani vyučovacím předmětem, ale průřezovým tématem. Cílem by mělo být předání vhodných postojů k přírodě a znalostí o fungování přírodních systémů. „*Ekologická výchova je postavena na třech propojených pilířích: výchova o přírodě (vzdělávání o fungování přírody), výchova v přírodě (pocitové působení) a výchova pro přírodu (akce na ochranu životního prostředí).*“ (Pelánek, 2013, s. 20)

Průřezová témata v kurikulu zpřístupňují problémy dnešní doby. Děti tak mají možnost nahlédnout do současných situací a následně vhodných praktických řešení pro dobro společnosti. Témata mají vést děti k jednání v praktických situacích, vytvářet jejich hodnoty a postoje a celkově mají mít pro ně výchovný charakter. Využívají se nejen ve výuce, ale i mimo ni. Jsou příležitostí pro mnohé z nás, jak efektivně získat z praktického ověřování si znalosti a dovednosti, a tím se zdokonalovat do budoucího běžného života. (Brychnářová, 2007, s. 7)

Environmentální výchova je průřezové téma v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále i RVP ZŠ). Její součástí jsou tematické okruhy, které se snaží o přiblížení problematiky vztahů člověka k životnímu prostředí. Jedno z nich jsou **ekosystémy**, do nichž se zahrnuje přiblížení významu, funkce lesa, pole, moře, tropického deštného lesa, vodních zdrojů, krajiny a lidského sídla. **Základní podmínky života**, další tematický okruh, objasňuje vztahy a vlastnosti vody, význam ovzduší pro naši existenci, zdroj výživy a ohrožení půdy, ochrana biologických druhů, energie a život, možnosti a způsoby šetření energie, význam a principy hospodaření s přírodními zdroji. **Lidské aktivity a problémy životního prostředí** tam spadá význam a vývoj zemědělství a životního prostředí, průmysl a jeho působení na vnější okolí, odpady a třídění, ochrana přírody a kulturních památek, dlouhodobé programy k růstu ekologického vědomí veřejnosti např. Den Země. **Vztah člověka k prostředí** se snaží o uvědomění si našeho způsobu života, především se zde zahrnuje náš životní styl, naše způsoby ochrany zdraví, odpadové hospodaření, prostředí a zdraví, které nás ovlivňuje.

Postupným získáním vědomostí a znalostí v rámci průřezového tématu Environmentální výchova jsme schopni nadále rozšiřovat své klíčové kompetence. Proto je několik dalších oblastí, které se podílí s tímto průřezovým tématem:

- Člověk a jeho svět – vytváření vztahu člověka s přírodou,
- člověk a příroda – pochopení ekosystémů, až po biosféru jako celek,
- člověk a společnost – souvislosti ekologické, technickoekonomické a sociální jevy,
- člověk a zdraví – problematika vlivu prostředí na lidské zdraví,
- informační a komunikační technologie – aktuální informace o stavu prostředí,
- umění a kultura – uvědomování si přírodního a sociálního prostředí jako možnou inspiraci,
- člověk a svět práce – konkrétní činnosti ve prospěch životního prostředí.

Každá z oblastí má svůj specifický význam pro rozvoj všech stránek osobnosti. Vzniká utváření integrovaného pohledu postupných propojováním a rozšiřováním vědomostí a dovedností. (MŠMT, 2021, s. 141-144)

3.3 Člověk a životní prostředí

„Výchova představuje základní strategii pro dosažení pozitivních změn prostředí. Do pojetí evropské ekologické výchovy se promítá celé spektrum důvodů ochrany životního prostředí od utilitárně ekonomistických, zdravotních, estetických až po etické.“ (Horká, 2005, s. 19)

Hlavním cílem vědomí člověka by mělo být zaměření na ekologii. Mělo by nás naučit se rozhodovat v rámci dopadu na životní prostředí a civilizaci, rozvíjet složku mravní i citovou, neprosazovat pouze zájmy vlastní, ale myslet na následky našich činů v rámci ohrožení naší planety Země. Od roku 1990 se ve všech státech EU stala ekologická výchova prioritou. O rok později vznikl projekt „Pečujeme o Zemi“ (Horká, 2005, s. 20)

Příměstský tábor se může často odehrávat v přírodním prostředí, proto bychom si měli vysvětlit pojem příroda. Je to souhrn všech věcí, které nejsou uměle vytvořeny člověkem. *„Fyzikální svět zahrnující rostliny, zvířata, krajinu a přírodní jevy, nikoliv však člověka a jeho produkty.“* (Nátr, 2011, s. 21) S přírodou se také pojí pojem životní prostředí, které je chápáno

„jako systém složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, které jsou nebo mohou být s člověkem v neustálé interakci.“ (Remtová, 1996, s. 11)

Se současným stavem životního prostředí, globálních problémů a celkového ohrožení všech živých organismů se environmentální výchova snaží o trvalou udržitelnost a změnu přístupu lidí k přírodě. Je nedílnou součástí k posílení vzdělávání a výchovy jedinců. (Müllerová, 2009, s. 121) Žijeme v éře antropocén, kdy člověk má plnou odpovědnost za environmentální udržitelnost. S níž souvisí péče o vývoj planetárních systémů do budoucna, a především budoucnost příštích generací. Proto je důležité člověka s touto problematikou seznámit již od útlého věku dítěte, aby se předcházelo či zmírnilo nastávajícím katastrofám. (Moldan, 2020, s. 40)

4 Zážitková pedagogika, dramaturgie a hra

Tato kapitola je zde proto, aby objasnila samotnou skladbu programu a jak se sestavují jednotlivé hry do celkového programu tábora. Zážitková pedagogika nám osvětlí, jak můžeme vystoupit ze své komfortní zóny a kdy dostaneme dítě do stavu flow. Dramaturgie je důležitá pro sestavení programového plánu, který se bude nacházet v praktické části. A hra je tím nejdůležitějším prvkem celé této práce a jak prostředkem zážitkové pedagogiky, tak i součástí dramaturgie, a proto zde nesmí chybět. U hry jsem zařadila také podkapitolu, která se týká osnovy použité v praktické části.

4.1 Zážitková pedagogika

Neuman (1998) definuje zážitkovou pedagogiku jako výchovné postupy, které se opírají o získané zkušenosti z aktivit. Můžeme ji také pojmenovat výchova prožitkem nebo výchova v přírodě, ve které je program obohacující o přírodní prostředí, náročné fyzické aktivity (turistika, terénní aktivity), praktické prožitky. Děti mají mnohdy možnost zkusit něco nového, rozvíjí se tak jejich sebevědomí, spolupráce, komunikace, sebereflexe a další fyzické výkony, ve kterých se zdokonalují. Výchova zážitkem má především pozitivní dopad na chování a jednání dítěte. (Pávková a kol., 2008, s. 79)

Pelánek (2013) zážitkovou pedagogiku označuje jako vlastní aktivitu, prostřednictvím které vychovávaný jedinec získává zážitky. Pro učení zážitkem je důležité mít vhodné postoje a dovednosti, schopnost řešit krizové situace, schopnost vyjít ze své komfortní zóny. (Pelánek, 2013, s. 21)

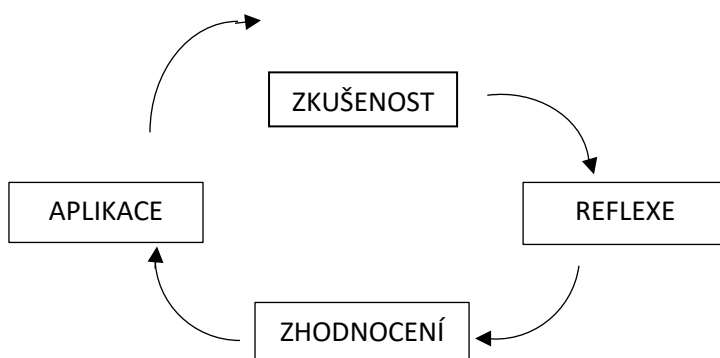
Zážitková pedagogika řeší výchovu zážitkem a proces zkušenostního učení. Snaží se o rozvoj a růst osobnosti jedince. V celém jejím působení převládá emoční prožitek, který je ovlivněn prostředím, ve kterém se daná zážitková činnost vykonává. Závisí také na vhodně zvolených prostředcích, skupině, situaci, jednání ze strany vedoucích a celé skupiny, toto vše ovlivňuje postoje, hodnoty, mysl a chování jedince. (Hanuš a kol., 2021, s. 60)

4.1.1 Principy zážitkové pedagogiky

Činčera (2007) mezi principy zážitkové pedagogiky řadí:

- Cyklus učení prožitkem,
- flow,
- komfortní zónu,
- princip dobrovolnosti.

Cyklus učení prožitkem neboli Kolbův cyklus. „Prožitek pokládáme za emocionálně zabarvenou evidenci minulého, přítomného i očekávaného, je charakteristický svou bezprostředností.“ (Hájek, 2011, s. 177)

Obr. 1. Kolbův cyklus učení prožitkem.
Zdroj: vlastní.

Jedná se o pomyslnou spirálu, kterou vedou čtyři fáze. Tou první se označuje konkrétní zkušenost, tedy určitá hra či aktivita. Poté následuje reflexe, ohlédnutí. Vracíme se ke konkrétní zkušenosti s tím, co se stalo a jak se to celé odehrálo. Předposlední fází je zobecnění, zhodnocení celé situace. Může se projednat, co by se udělalo jinak a proč. A poslední fází je aplikace do praxe a plán změn. (Činčera, 2007, s. 16)

Činčera vymezuje **flow** jako „ponoření účastníků do fiktivní situace, při které se mění subjektivní vnímání času, emoce i vzájemné jednání účastníků...“. (Činčera, 2007, s. 17) Flow se dostaví tehdy, pokud je samotná výzva v souladu s dovednostmi v bodě nad kritickým prahem. Pokud jsou dovednosti nižší, dostaví se strach, a pokud vyšší, objeví se nuda. Ve stavu flow by se měly dostavit tři hlavní složky. První z nich je koncentrace, která jedince pohlcuje

do aktivity. Potom je to zájem jedince o aktivitu. A tou třetí složkou je samotná zábava spojená s pocitem uspokojení. (Činčera, 2007, s. 17)

Komfortní zóna „je bezpečná, známá, pohodlná a předvídatelná.“ (Franc, 2007, s. 28)
Je to oblast, ve které se cítíme dobře. Za normálních okolností se nechceme vzdát naší komfortní zóny. U zážitkové pedagogiky je to tak, že se snažíme čelit novým výzvám či zkouškám, čímž může docházet k rozšiřování komfortní zóny. Náročnost daného úkolu by měla být taková, aby se nejevila jako příliš velké nebezpečí, ale spíše jako zajímavá příležitost prožitého dobrodružství. Dobrodružství totiž zvyšuje samotný zájem o aktivitu a vlastní učení, které nás baví. (Franc, 2007, s. 23)

Princip dobrovolnosti stanoví, že děti si mohou vybrat, zda danou výzvu přijmou či nikoli. Zároveň vedoucí jsou povinni nést odpovědnost, že sami se budou dané výzvy účastnit a nebudou děti nátlakem přemlouvat k aktivitě. (Činčera, 2007, s. 21)

4.2 Dramaturgie

Dramaturgie je pojem, který je chápán jako metoda pro sestavování programů. Podle Paulusové (2004) je chápána jako „metoda, jak vybírat jednotlivé programy a sestavovat je do vyšších tematických celků s cílem dosáhnout ve vymezeném čase kurzu či akce co nejvyššího účinku a efektu.“ (Paulusová, 2004, s. 85)

Dramaturgie je cesta, která vede přes různé překážky až k dosažení cíle. Zhmotňuje myšlenky, ideje, představy, přání organizátorů projektu, kteří chtějí program zrealizovat. Dramaturgie jim napomáhá, díky různým postupům a pravidlům, dosáhnout co nejefektivnějšího scénáře projektu. (Hanuš, Chytilová, 2009, s. 153)

4.2.1 Fáze a principy dramaturgie

Dramaturgie má několik fází procesu. Paulusová (2004) uvádí dvě základní. **Teoretickou**, která stanoví samotný obsah kurzu a jeho téma. A **praktickou**, ve které se sestavuje podoba a forma programu. (Paulusová, 2004, s. 85)

Podle France (2007) má dramaturgie fází pět. První z nich je **práce na hlavním tématu**, kdy vybíráme vhodný název, který bude jasně stanovit, o čem tábor bude. Je tzv. pevným bodem k tomu, abychom si vytyčili jednotlivé cíle a směr, kterým se celý program bude ubírat.

Práce na scénáři je další fází, kde máme přesně stanovený detailní plán tábora a s ním i v průběhu tábora pracujeme. Může v něm docházet ke změnám v časovém harmonogramu, ale i dramaturgických pravidlech.

Praktická dramaturgie, ta se skládá z výběru her a jejich skladby.

Dokončení scénáře je fází pro dokončení zpracování veškerých pravidel her, prostředků, materiálů, postupné gradace a vhodného rozložení dramaturgické vlny¹.

Poslední fází je samotná **dramaturgie** na táboře. Plánovaný program se pak odehrává v souladu s počasím, klima tábora, množstvím času či reflexí, díky kterým se může provést změna v harmonogramu. (Franc, 2007, s. 33-35)

K tomu, abychom dokázali jednotlivé fáze ustát, co v nejlepší atmosféře je důležité mít na mysli několik **zásad**. Slejška (2003) uvádí tyto:

- Zásada posloupnosti (návaznost aktivit),
- zásada gradace (postupný růst fyzické a psychické zátěže),
- zásada pestrosti a rozmanitosti,
- zásada stříhy (řazení různých aktivit, tj. sociální, fyzické, kreativní, psychologické a kulturní),
- zásada přiměřenosti (čas na odpočinek),
- zásada pozitivní bilance.

Především ve druhé fázi dramaturgického plánu je doporučeno těmto zásadám přihlížet. (Činčera, 2007, s. 38)

4.2.2 Skladba programu

Na táboře hraje důležitou roli vedoucí – dramaturg, který sleduje průběh tábora, a zda se naplňují cíle. Sleduje zároveň, zda se naplňuje téma tábora a vše funguje, jak má. Může také usoudit, že některé činnosti by děti nemusely bavit a v rámci změn atmosféry může navrhnout vhodné alternativy. Musí se ale dbát na to, že celý programový plán je velmi křehký, protože vše je spojeno se vším a může se narušit rovnováha celého programu. (Hanuš, 2021, s. 235)

¹ „Dramaturgická vlna je průnikem všech vln (emocionální, kreativní, sociální atd.). Střídání vrcholů a pádů a jejich nepravidelné proplétání na kurzu se spojuje v tzv. dramaturgickém oblouku.“ (Franc, 2007, s. 32)

Hanuš a Chytilová (2009) uvádějí, že ke správnému sestavení programu je třeba znát tzv. trojí umění dramaturgické. To říká, že bychom měli umět zpracovat samotný program tak, aby splňoval naše cíle a zároveň byl přizpůsoben mentalitě dětí. S tím souvisí správný výběr zdrojů aktivit a jejich možné alternativy. A v neposlední řadě vše propojit se vším a vytvořit přesný časový plán, aby byly aktivity, a vůbec celý program, zařazeny do správného, promyšleného průběhu celého tábora. (Hanuš, Chytilová, 2009, s. 153)

Pokud jsou jasně vytyčené cíle, téma akce, popř. příběh, je na řadě sestavit samotnou skladbu programu. Musíme dbát na správném uspořádání her, které by se měli co nejlépe zařadit do dramaturgického pořadí. „*Logika skladby programu je většinou důležitější než logika příběhu.*“ (Pelánek, 2008, s. 70) Také je důležité, jaké hry a s jakým cílem jsou řazeny. Na začátku samotné akce bychom měli zařadit hry pro skupinové spolupráce, hry soutěživé a s jednoduchými pravidly. Na konci by se zase měli spíše zaměřovat na jednotlivce, hry složitější a spíše koncipované na spolupráci než soutěživost. (Pelánek, 2008, s. 71)

V rámci dne tábora bychom měli samotný den odstartovat něčím pohybově náročnějším, nastartovat samotný den. Během odpoledne navodit odpočinkový režim, kdy aktivity jsou spíše směřovány na myšlení a tvoření. Na večer se hry opět dostávají do navození určité atmosféry (příjemná, tajemná), kdy se pojí s nějakou zajímavou tematikou na zakončení toho dne. (Pelánek, 2008, s. 72)

V rámci pak celého tábora je také několik fází, které snadno dokážou ovlivnit atmosféru a klima prostředí. Jedná se o **úvodní fázi**, ve které se všichni seznamují se všemi a také se samotným programem. Stanoví se na tři dny tábora, v nichž se postupně děti plně vžijí do děje. Poslední den úvodní fáze je považován za kritický třetí den. Proto je většinou odpočinkovým. **Středová fáze** se projevuje naplněním hlavního cíle. Začíná opadávat prvotní nadšení, a proto je vhodné v těchto dnech zařadit pestřejší a akčnější aktivity. V závěrečné **poslední fázi** pomalu ukončujeme dění programu. Je ale za potřebí děti něčím překvapit, protože to nečekají. Proto předposlední den, kdy se schyluje k závěru, by měli děti být zaměstnány tak, aby neměli potřebu přemýšlet o tom, že už je vlastně konec. Musí nastat nějaké překvapení, ale zároveň ten největší triumf si nechat na úplně závěrečný den. (Hanuš, Chytilová, 2009, s. 155)

4.3 Hra

„Hra je dobrovolná činnost, která je vykonávána uvnitř pevně stanovených časových a prostorových hranic, podle dobrovolně přijatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel, která má svůj cíl v sobě samé a je doprovázena pocitem napětí a radosti a vědomím jiného bytí, než je všední život.“ (Huizinga, 2000, s. 44)

„Hru chápeme jako specifickou činnost, která jej provází v každém věku. Hra má hluboký význam, je úzce spjata s vývojem osobnosti, umožňuje nám poznat okolní svět i sebe sama, hluboce ji prožíváme.“ (Suchánková, 2014, s. 9)

Mazal (2007) píše, že hra nás provází od dětství a dospívání až po stáří. V tom vyšším věku, kdy mnohdy hra není tím, čemu se chceme věnovat nejvíce, je přitom tak důležitá. Hrou se mohou řešit různé konflikty, probíhá socializace, mění se osobnost jedince a posiluje své duševní zdraví. (Mazal, 2007, s. 10)

Beneš (2016) pojímá hru jako určitou činnost. Hra sama o sobě nemusí být až tak zajímavá, ale pokud děti dostatečně namotivujeme a dáme jim podnět k vynaložení úsilí, hra nabírá jiných rozměrů. Forma odměny je různá, ale ta snad nejlepší je navození pocitu slasti, adrenalinu a uspokojení (Beneš, 2016, s. 176-181)

Rychecký (2012) uvádí, že *„rozdíly mezi hrou dětí a dospělých lze najít v tom, že hry dospělých jsou hrány s cílem ovlivnit a změnit své okolí, hry dětí jsou hrány především pro vlastní rozvoj dětí.“ (Růžičková, 2012, s. 4)*

4.3.1 Znaky a rysy hry

V dnešní době je uváděno několik znaků hry. Podle Suchánkové (2014, s. 10) jsou to spontánnost, zaujetí, radost a uspokojení, tvořivost, fantazie, smysluplnost, řízenost pravidly, dramaticnost, přítomnost, svoboda hry a řádovost.

Spontánnost vyjadřuje naše vnitřní jednání. Hru si jedinec vyhledává dobrovolně, ve hře dělá to, co dělat chce. Zaujetí hrou znamená, že je dítě naplno ponořeno do hry, při které nevnímá své okolí. Odmítá přerušit hru a brání se všemu, co mu hru naruší. Radost a uspokojení vyjadřuje mimikou, hlasem, gesty a pohyby těla. Vyjadřuje uspokojivé emoce, které dává plně najevo. Tvořivost se projevuje novými nápady a výtvary. S ní se hodně pojí fantazie, která rozšiřuje možnosti při hře.

Každá hra musí mít svá pravidla, ať už jsou daná či si je dítě stanovilo samo. Jsou nějakým prostředkem k tomu, aby se děti naučily sebeovládání, seberegulace, a hlavně respektování určitých pravidel, kterým musí čelit po celý život. (Suchánková, 2014, s. 10)

Podle France (2007) mezi základní rysy hry patří:

- Výzva
- přitažlivost,
- pravidla,
- přiměřená věková skupina,
- čas a místo,
- psychická, fyzická a emocionální bezpečnost.

Tyto rysy jsou specifické pro mnoho her jen je správně uchopit do programu. (Franc, 2007, s. 67)

4.3.2 Popis her

Abychom dokázali dobře dětem nabídnout hru, která bude na programu, musíme ji mít předem promyšlenou a připravenou. Popis hry se obvykle skládá z určitého výčtu informací, které potřebujeme znát, abychom mohli hru s úspěchem realizovat. Podle tohoto popisu pak lze snáz vysvětlit a pochopit princip hry. Hanuš a Chytilová (2009) ve své knize popis her pojmulí následně z několika částí:

- **Libreto**, které udává nějaký příběh, startuje počáteční atmosféru her.
- **Motivace** je způsob, jak vtáhnout účastníky do děje.
- **Název hry** by měl být zajímavý, úderný a poněkud tajemný. Souvisí s motivací a sám může hodně motivovat.
- **Časová dotace** udává, kolik času je potřeba na realizaci hry. Díky níž víme, jak rozdělit větší, menší a drobné hry do programu.
- **Pomůcky** jsou věci, které jsou potřebné ke hře.
- **Prostředí** hře dodává určité místo pro tematickou realizaci hry. Pak je i dobré mít alternativní možnost místa.
- **Pravidla hry** vyjadřují popis hry a její strukturu. (Hanuš, Chytilová, 2009, s. 188)

Podle výše uvedené struktury budu popisovat jednotlivé hry zařazené v praktické části v programu příměstského tábora.

4.3.3 Vedení her

Při vedení her je velkým nebezpečím mocenský přístup, kdy se užívají příkazy, zákazy, okřikování dětí, tlumení, poučování a další. Hrozbou díky tomuto přístupu je narušení celé hry, dítě se ocitne ve stavu méněcennosti, má pocity viny, strach z neúspěchu. Dítě má pak pocit, že musí být dokonalé a neužívá si ten prožitek z dané činnosti. Proto, jak jsem již několikrát zmiňovala, je důležitá především motivace.

Vhodným přístupem vychovatele je především efektivní komunikace s dítětem. Mluvíme a jednáme s ním tak, jak chceme, aby se i on choval k nám. Vychovatel by měl být co nejvíce empatický k dítěti a umožnit mu autenticitu. Ta souvisí s akceptováním emocí dětí, svobodné prožívání hry a vyjadřování emocí navenek.

Mnohdy k navození příjemné a přátelské atmosféry je dobré, aby se vychovatel sám účastnil ve hře spolu s dětmi. Rozhodně dětem projeví sounáležitost a naváže s nimi hlubší vztah. V samotné hře se tak odehrávají zkoušky vztahů, protože si budují mezi sebou důvěru, ohleduplnost, toleranci, vzájemnou podporu a pomoc. (Suchánková, 2014, s. 117)

Pelánek (2013) uvádí ve své knize také přípravu a vedení her. Například **motivaci** rozděluje do několika forem. Upozorňuje na časté chyby ze strany vedoucích, na reflexi a její vedení, na samotný průběh her, na pravidla i časový limit, kde uvádí, že „*časový limit musíme zveřejnit předem, aby s ním účastníci mohli počítat při volbě strategie*“. (Pelánek, 2013, s. 100)

Při vedení her se vždy musí dětem vysvětlit stanovená pravidla hry. Vychovatel by je měl předávat tak, aby byla srozumitelná, přiměřená věku dítěte a dostatečně nahlas vyřčena. Pravidla i motivace mohou být vysvětleny slovně nebo za pomoci vizuálních pomůcek. (Pelánek, 2013, s. 91-100)

Když se řekne zodpovědnost za bezpečnost při hrách, musí se brát v potaz vhodný terén při venkovních hrách, místo srazu, svolávací signál, poučit děti o možném nebezpečí. V lese, aby měli na vědomí ochranu lesa, upozornit na případné zranění se. Při jakýchkoli hrách v jakémkoli prostoru je nutno dbát na celkovou bezpečnost dětí. (Harmach a kol., 2004, s. 50)

5 Zhodnocení stavu řešení problematiky

Vybrala jsem pouze dvě práce zaměřené na téma příměstského tábora. Uvádím je zde jako příklad a pro porovnání s mojí bakalářskou prací.

Kvalifikačních prací tohoto zaměření je samozřejmě velké množství. Většina prací má podobný obsah teoretické části, odlišují se zejména v koncepci a náplni programu.

Andrea Lorencová – Příměstský tábor „Škola Malého stromu“

Andrea Lorencová ve své bakalářské práci z roku 2019 realizuje příměstský tábor, kterým se inspiruje z knihy s názvem „Škola Malého stromu“. Tematika je zaměřena na život indiánů, jak dříve žili, oblékali se, lovili zvěř, tvořili různé nástroje apod.

Jako dílčí cíle v teoretické části zahrnuje vše potřebné k samotné realizaci. Vyzdvihuje psychologii mladšího školního věku. Ve své práci objasňuje tělesný růst a vývoj motoriky dítěte. Dále podobně jako já charakterizuje emocionální a sociální vývoj.

Tato práce je velmi podobná té mojí. S rozdílem, že ta moje je zaměřena na environmentální výchovu, kterou zde mám jako samostatnou kapitolu. Lorencová také vymezuje pojem volný čas a s ním i výchovu. Popisuje, jak bychom měli děti ovlivňovat ve volném čase a jaké funkce výchovy vykonávat při práci s dětmi ve volném čase.

Charakterizuje pojmy dramaturgie a hra, které má podrobně vysvětleny a detailně popsány pro praktickou část, ve které se objevují. Oproti mé práci, ale nemá pojem zážitková pedagogika. V praktické části dále plánuje a sepisuje program. Protože je inspirována knihou před každou aktivitou, jako motivací je úryvek z knihy. Práci doplnila rozhovorem s autorem projektu Život v korunách stromů.

Tento projekt zaměřený na život indiánů zrealizovala a na konci práce píše o závěrečném hodnocení projektu. Celý projekt hezky zdokumentovala a do své práce přidala několik příloh, které nastiňují některé aktivity. (Lorencová [online], 2019)

Tereza Schejbalová – Příprava a realizace příměstského tábora v Domě dětí a mládeže v Ústí nad Labem

Tato bakalářská práce z roku 2018, jak už název vypovídá, se zaměřuje na určitou instituci. Tereza Schejbalová zde vymezuje volný čas spojený s rodinou. Role rodiny ve výchově dítěte a její důležitost v oblasti trávení volného času. Tím chce vyzdvihnout důležitost rodiny, ale upozornit na to, že rodina nemusí mít vždy čas na trávení volného času s dítětem.

Proto je zde možnost pro rodiče, jak významně dítěti naplnit program v době, kdy oni nemohou. Dále ve své teoretické části rozděljuje dětské tábory a uvádí typy příměstských táborů. Opět se zde také nachází psychologie mladšího školního věku.

V té praktické části uvádí přehled nabídek příměstských táborů v Ústí nad Labem, zaměřila se na jednotlivé nabídky, aby mohla svůj projekt od nich odlišit. V přípravě pak na samotný tábor popisuje základní údaje o organizaci DDM v Ústí nad Labem, na popis prostředí, složení konkrétního týmu, cílovou skupinu dětí od 8-11 let, podrobný harmonogram tábora a především cíle.

Realizace je popsána v jednotlivých dnech s rozdílem oproti Lorencové, že za každým dnem má napsanou reflexi. Ve svém závěru pak píše, že nastaly situace, kdy musela přejít na jiná alternativní řešení kvůli špatnému počasí. Také i to, že tábor nebyl orientován jedním směrem ani tématem, ale obsahoval různorodé aktivity, tak aby program vycházel z věkových zvláštností. (Schejbalová [online], 2018)

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Popis programu

Celou tuto přípravu sestavuji s tím vědomím, že program nebyl a prozatím nebude realizován. Snažila jsem se ale o to, abych jej v budoucnu mohla použít (nebo aby byl využitelný kýmkoliv jiným), tedy aby byl popis dostatečně výstižný a detailní a aby program respektoval všechna dramaturgická pravidla popsaná v teoretické části práce. Program je sestaven podle daného časového rozpětí pro příměstský tábor, tedy od 8 do 16 hodin.

Každý den začíná příchodem dětí a počáteční pohybovou aktivitou, aby se děti dobře naladily. V průběhu dne se aktivní činnosti střídají s odpočinkovými, hudebními či kreativními. Na konci dne se snažím vložit hru pro pocit radosti a uspokojení, který si děti budou z celého dne odnášet domů.

Program je koncipován podle námětu, který je úzce spojen především s environmentální výchovou. Předposlení den jsem navrhla tak, aby děti měly pocit, že se ještě neschyluje ke konci. Dostanou signál, že poslední den je čeká ještě nějaký moc důležitý úkol. Nebudou však vědět, jakým způsobem jej budou vykonávat. Tímto způsobem se docílí toho, že závěrečný den bude vyvrcholením celého příměstského tábora.

6.1 Denní režim

Každý tábor, tedy i ten příměstský, by měl mít stanovený denní režim. Já zde uvádím předběžný režim tábora, jak by mohl či měl správně vypadat.

	Denní režim
8:00 – 9:00	Příchod a prezence dětí, doplňkové hry a úvod do dnešního dne
9:00 – 12:00	Dopolední program, svačina
12:00 – 12:30	Oběd
12:30 – 13:30	Odpočinek, polední klid, doplňkové hry, volná zábava
13:30 – 15:30	Odpolední program, svačina
15:30 – 16:00	Zhodnocení dne, reflexe, úklid, společenské hry
16:00 – 16:15	Odchod dětí s rodiči

6.2 Scénář

Tento scénář je zde proto, abychom měli lepší přehled o aktivitách. Můžeme v něm vidět, jaké hry nebo činnosti budou v průběhu týdne zařazeny. Snažím se vycházet ze zásad dramaturgie. Avšak je obtížné program sestavit tak, aby byl zcela vyhovující. A to z důvodu, že se jedná o příměstský tábor, který je časově omezen jen na určitou část dne. I přesto se snažím o to, aby aktivity byly pestré a splňovaly záměr stanoveného cíle.

	DOPOLEDNÍ BLOK ČINNOSTÍ		ODPOLEDNÍ BLOK ČINNOSTÍ	
DEN	9:00 – 12:00		13:30 – 15:30	
Pondělí	Seznamovací hry	Pohybová hra	Pohybová a logická hra	Kreativní a odpočinková činnost
				Kreativní a myšlenková činnost
Úterý	Pohybová hra a hra na myšlení	Pohybová hra a logická hra	Experiment	Logická hra
			Hudební hra	Pohybová hra
Středa	Pohybová a logická hra	Kreativní a odpočinková hra	Odpočinková činnost	Pohybová hra
		Pohybová a logická hra		Kreativní a odpočinková hra
Čtvrtek	Pokus	Kreativní hra	Procházka s úkoly	
	Hudební hra	Hra na myšlení		
Pátek	Pohybová hra a hra na myšlení	Hra na myšlení	Osvobození	Oslava a porada
	Pohybová hra	Logická hra		

6.3 Námět programu

Součástí naší Země je několik světů. Těmi je svět vody, půdy, lesa, díky kterým existuje i svět lidí. Víme, že naše Země je pod nadvládou přírodních živlů, které ovládá mocná příroda. Nikdo ale neví, že ona Příroda je vlastně bytost. Přijde za námi posel z onoho světa, aby nám předal zprávu. Příroda má potíže se škůdci. Potřebuje nutnou pomoc a hledá někoho, kdo by mohl zachránit planetu Zemi.

Posel: „Přicházím k Vám s prosbou od paní Přírody. Kdysi dávno paní Příroda potrestala lidi, kteří škodili planetě Zemi, a to tak, že je zaklela. Kouzlo, které na ně vyslala, se vymklo kontrole a oni škodili Zemi ještě víc. Paní Příroda však nechala zakletí dál působit, protože lidé byli nenapravitelní ze svých chyb. Proto lidstvu nechala za trest tyto škůdce. Avšak dnes vidí velkou snahu od Vás lidí chovat se k přírodě hezky. Proto se rozhodla dát lidem druhou šanci a možnost tyto škůdce osvobodit, aby tak mohli celou Zemi uzdravit. Proto přicházím s prosbou, zdali jí pomůžete osvobodit tyto škůdce v zájmu jejího i celého lidstva. Vaším hlavním úkolem by bylo se dostat do onoho světa za paní Přírodou, kde se dozvíte, jak tyto škůdce vysvobodit. Cesta k ní nebude ale tak jednoduchá. Proto od ní dostanete na každý den určité instrukce a díky nim získáte vše potřebné k tomu, abyste našli tu správnou cestu.“

Každý den se prochází jedním světem, kde děti budou plnit různé úkoly. Za každý splněný úkol děti získají papírek s číslem. Číslo bude určovat jedno písmeno. Vypadat to může nějak takto: 1/A, 2/B, 3/C, 4/D... Na konci dne, až získají za všechny aktivity všechna potřebná čísla, dostanou tabulku, kde budou přiřazena čísla k jednotlivým písmenům. Každý tým si poskládá tuto šifru sám. Šifra bude přizpůsobena tak, aby udávala popis místa, kde se bude nacházet klíč. Tyto šifry budou luštit každý den kromě pátku.

Klíče jsou dohromady čtyři. Ty potom umožní otevření brány do onoho světa k paní Přírodě. Na každém z klíčů bude kousek říkanky, kterou se děti budou postupně učit ve volném čase:

- klíč Svět lidí – „Svět lidí nám ukázal. Jak užiteční lidé mohou být dál.“
- klíč Svět vody – „Svět vody, ten krásný je. Už víme, jak moc vzácný je.“
- klíč Svět půdy – „Svět půdy, ten nám dal. Jak o půdu pečovat správně dál.“
- klíč Svět lesa – „Přes svět lesa došli jsme až sem, proto bránu otevři honem.“

Ve čtvrtek se prochází posledním světem, a to světem lesa. Po získání posledního klíče se děti dostanou k pomyslné bráně, kde vloží všechny čtyři klíče na vyznačené místo. Bránu

otevřou vyřčením říkanek podle pořadí za sebou. Otevře se brána a paní Příroda pozve děti dál. Děti přivítá a poskytne jim další informace.

Paní Příroda: *„Po celou dobu vaší cesty jsem sledovala, jak spolupracujete a dáváte do mých úkolů všechno. Jste moc šikovní, ale tím to bohužel nekončí. Ušli jste dlouhou cestu až sem. Dnes Vám mohu sdělit pouze to, že se na zítřek musíte pořádně prospat. Protože bude velké osvobození škůdců. Toto Vám prozatím musí stačit.“*

Poslední den se bude konat osvobození škůdců. Hned ráno děti dostanou dopis, že mají splnit určité úkoly. Odpoledne by pak měla paní Příroda přijít i se škůdci a proměnit je zpět na lidi. Probíhat to bude tak, že paní Příroda přijde za dětmi a řekne jim: *„Dobré odpoledne. Doufám, že jste se dobře vyspaly. Hned na začátek Vám musím říct, že jsem za Vámi šla i se škůdci, ale utekli mi. Proto se teď rychle nachystejte. Jdeme je chytit!“* Jsou čtyři týmy a čtyři škůdci, kteří utekli, protože se báli, že jim chce někdo ublížit. Každý tým bude běžet za jedním škůdcem, ale musí zdolat nelehkou cestu. Na děti budou čekat různé překážky, které musí zvládnout, aby škůdce chytily. Když tým škůdce chytne, vysvětlí mu, že musí jít s ním k paní Přírodě, která je všechny promění zpět na lidi.

Až se tak stane, paní Příroda poděkuje dětem, promluví si již s proměněnými škůdci a pozve všechny na poradu, kde s dětmi bude diskutovat o vnějších světech, co se děti nového dověděly, a pak proběhne oslava záchrany Země a nového začátku pro Zemi, kdy děti jsou nadále jejími ochránci.

7 Popis jednotlivých dnů

Kapitola detailně popisuje cíle a program jednotlivých dnů. Každý den je zaměřen na jiné téma pro rozvoj environmentálního citění. Hry umožňují dětem poznat přírodu a vnímat ji všemi smysly.

Hraní v přírodě, v nejpřírozenějším prostředí, je pro dítě přínosem a umožňuje přístup k velkému množství podnětů, které zlepšují pohybové dovednosti dítěte, rozvíjí jeho vnímání i myšlení.

7.1 PONDĚLÍ – Svět lidí

Děti se tento den seznámí mezi sebou i s programem. Přijde za nimi posel a předá jim vzkaz od paní Přírody. Děti se dostanou do světa lidí, kde budou plnit úkoly zaměřené na odpady. Využijí své smysly a budou vnímat své okolí. Za každou aktivitu budou dostávat kartičky s číslem. Ty budou ke konci dne rozšifrovány dle tabulky s písmeny. Vznikne jim hádanka, kde naleznou klíč ze světa lidí. Když jej najdou, bude na něm říkanka, kterou se musí naučit.

7.1.1 Cíl a program

Cíle dne:

- děti se dokážou vzájemně oslovovat jmény (Komu míč, Upír, Kdo je kdo),
- rozvíjí komunikaci mezi sebou i s vedoucími (všechny aktivity),
- dodržují pravidla činností (všechny aktivity),
- dokážou vysvětlit, co je námětem tábora (příchod posla),
- použijí smyslové vnímání (Kdo chybí, Upír, Naslouchat barvám a vidět zvuky),
- navrhnu ekologický outfit z odpadků (Outfit z odpadů),
- vyzkouší si třídít odpadky (Honba za odpadky),
- prokážou svou kreativitu a fantazii (Výroba vizitek, Outfit z odpadků),
- argumentují svůj kritický názor (Najdi příčinu).

Program dne:

	Svět lidí
8:00 – 8:30	postupný příchod dětí docházka dětí administrativa <i>Výroba vizitek</i>
8:30 – 10:00	<i>Seznamovací vizitky</i> <i>Komu míč?</i> <i>Upír</i> stanovení pravidel příchod posla rozdělení do týmů <i>Kdo chybí?</i>
10:00 – 12:00	svačina <i>Kdo je kdo</i> <i>Naslouchat barvám a vidět zvuky</i>
12:00 – 13:30	oběd polední klid odpočinkové a spontánní hry
13:30 – 15:30	<i>Honba za odpadky</i> <i>Outfit z odpadků</i> <i>Najdi příčinu</i> svačina
15:30 – 16:00	zhodnocení dne (předání klíče) reflexe úklid společenské hry
16:00 – 16:15	odchod dětí

7.1.2 Popis činností

1. Výroba vizitek

Motivace:

Každý z vás má nyní za úkol vyrobit si osobní vizitku ve tvaru vaší ruky. Uprostřed vizitky (dlaně) bude vaše jméno a na místo, kde jsou výběžky prstů, napište vaše charakteristické vlastnosti.

Časová dotace:

Výplň času, než přijdou všechny děti. Cca 5-10 minut může dítěti trvat vyrobit a popsat vizitku.

Pomůcky:

Barevné papíry, nůžky, tužka, fixy, pastelky.

Prostředí:

Místnost.

Pravidla hry:

Děti si mohou vybrat libovolnou barvu barevného papíru, na který tužkou obkreslí svůj tvar ruky. Následně jej vystříhnou. Libovolnými pastelkami či fixami popíší svoji tzv. vizitku. Do dlaně napíší své jméno a v místě prstů budou psát své přednosti, vlastnosti.

Zdroj: vlastní.

2. Seznamovací vizitky

Motivace:

Každý z vás teď v ruce drží svou vizitku se jménem a charakterovými vlastnostmi, které ostatním mohou být přínosné. Naším úkolem je se o sobě navzájem dozvědět, co nejvíce těchto informací a zapamatovat si je.

Časová dotace:

15 minut.

Pomůcky:

Vizitky.

Prostředí:

Kdekoliv.

Pravidla hry:

Všichni se posadí do kruhu, aby na sebe viděli. V ruce drží své vizitky, které si vyrobili. Postupně děti i vedoucí představí sebe i své typické vlastnosti. Dále, aby si jména zapamatovali, jedinec vybere jednoho účastníka. Ten pak musí říct jeho jméno a alespoň jednu vlastnost, kterou měl na vizitce napsanou. Ten, kdo byl osloven, vybírá dalšího, o kterém ví, jak se jmenuje a dokáže říct jednu jeho vlastnost.

Zdroj: vlastní.

3. Komu míč?**Motivace:**

Naším úkolem je co nejvíce se seznámit a zapamatovat si jména ostatních.

Časová dotace:

10-15 minut.

Pomůcky:

Lehký míč.

Prostředí:

Hřiště, louka, větší prostor pro házení.

Pravidla hry:

Děti si stoupnou do kruhu. Úkolem bude házet míč v kruhu tak, aby se v házení a chytání vystřídali všichni. Hlavní podstatou je, že před hodem musí zavolat jméno toho, komu je míč házen. Nikdo by neměl házet míč dvakrát tomu, komu již míč hodil. Může se použít i více míčů a určovat tempo házení.

Zdroj: Neuman, 2007, s. 53.

4. Upír**Motivace:**

Dávejte dobrý pozor, kdo se na vás dívá! Může vás to zachránit.

Časová dotace:

20 minut.

Pomůcky:

Netřeba žádných pomůcek.

Prostředí:

Kdekoliv.

Pravidla hry:

Stojí se v kruhu. Jeden účastník se stane upírem a vyhledává svoji oběť. Vybere si oběť, upřeně se jí bude dívat do očí a přibližovat se k ní. Oběť, pokud nechce být chycena, musí navázat oční kontakt s někým z kruhu. Když se jejich oči střetnou, dotyčný vyvolený musí oběť osvobodit vyslovením jejího jména. Poté si upír vyhledává další oběť. Když však oběť nikdo nezachrání a upír dotkne se jí, stává se oběť upírem.

Zdroj: hranostaj.cz

5. Kdo chybí?

Děti jsou rozděleny do týmů. Mezi sebou by se již měli znát, ale pro upevnění vztahů v týmu se bude hrát ještě jedna seznamovací hra v těchto týmech.

Motivace:

Pro zopakování si jmen a účastníků týmu si zahrajeme ještě jednu seznamovací hru.

Časová dotace:

10 minut.

Pomůcky:

Deka nebo něco na zakrytí.

Prostředí:

Kdekoliv.

Pravidla hry:

V týmu si děti stoupnou do kruhu. Vedoucí týmu děti pobídne k tomu, aby se otočily zády do kruhu. Se zavřenýma očima budou čekat, až vedoucí vybere jednoho, který půjde doprostřed kruhu. Vedoucí jej schová dekou tak, aby nešel vůbec vidět. Vedoucí by také měl zamaskovat mezeru v kruhu po účastníkovi, který jde doprostřed. Potom dá pokyn, aby se otočily směrem do kruhu, rozhlédly se kolem sebe a řekly, kdo chybí. Až děti správně určí, kdo chybí, pokračuje se dál. Ten, kdo byl uprostřed, vybírá dalšího k ukrytí.

Zdroj: Neuman, 2007, s. 63.

6. Kdo je kdo

Motivace:

Protože budete procházet několika světy, je opravdu důležité se dobře znát. Může se totiž stát, že se budete potýkat s nepřáteli nebo se někdo třeba ztratí. Musíme počítat se vším. Je proto nutné stále vědět o přítomnosti ostatních. Vy teď budete podrobeni zkoušce, kdy musíte zjistit, kdo vám chybí.

Časová dotace:

30 minut.

Pomůcky:

Tužky, papíry.

Prostředí:

Kdekoliv.

Pravidla hry:

Jako první si děti důkladně prohlédnou své týmové parťáky. Až se stane, sednou si děti tak, aby na sebe neměly šanci vidět. Každý dostane papír a tužku. Vedoucí bude podrobně popisovat někoho z nich, kdo jim jako chybí. Děti budou pozorně poslouchat a hádat, koho vedoucí popisuje. Na papír píšou pořadí se jmény, jak byl kdo postupně popisován. Na závěr této hry si tým porovná své výsledky a musí se shodnout na jedné variantě správného pořadí.

Zdroj: Jirásek, 2002, s. 56.

7. Naslouchat barvám a vidět zvuky

Motivace:

Vaším dalším úkolem bude pomocí všech vašich smyslů plnit úkoly, které se dozvíte na každém ze stanovišť. Těmito aktivitami budete prověřeni tomu, jak dokážete vnímat přírodu a vše kolem ní.

Časová dotace:

90 minut.

Pomůcky:

Tvrdé papíry, lepidlo v tubě, deky, různé hudební nástroje, hrnky, misky, jedlé plody, šátky, kameny a přírodniny, které si děti samy nasbírají.

Prostředí:

Louka, hřiště, zahrada.

Pravidla hry:

Týmy budou chodit jednotlivě po stanovištích. U jednoho stanoviště budou vždy cca 10–15 minut. Ve zbylém čase budou všechny týmy obcházet stanoviště společně a poví si, co který tým na tom daném stanovišti udělal. Proběhne zhodnocení a pocity z jednotlivých stanovišť.

Stanoviště ZRAK

Na tomto stanovišti budou děti tvořit. Naleznou si různé barevné přírodniny, kterými budou malovat na tvrdý papír nebo pomocí tuhého lepidla je mohou na tvrdý papír nalepit. Jde o to, aby zachytily barvy naší Země. Jak moc může být barevná, veselá či hravá.

Stanoviště SLUCH

Děti se pohodlně usadí na deku. Jejich úkolem bude minutu poslouchat veškeré dění kolem sebe. Všechny zvuky si budou muset co nejvíce zapamatovat, jak šly po sobě i jejich význam. Po minutě si tým poví, jaké zvuky slyšel a v jakém časovém úseku mohly zaznít. Vedoucí načrtne pomyslnou časovou osu, kde obrázkem vyznačí to, co bylo slyšet. Poté budou děti pobídnuty, aby si určily, který zvuk budou pomocí hlasu představovat (např. troubení auta – tutú tutú). Až bude určeno, kdo co zvukově předvádí, vedoucí prstem pojede po ose zvuků a děti budou dle ní, v danou chvíli, představovat určitý zvuk. Další znázornění zvuků bude za pomoci hudebních nástrojů na stejném principu.

Stanoviště ČICH

Úkolem dětí bude vytvořit tzv. čichový koktejl. Z hezky vonících rostlin a jiných darů přírody vytvoří směs, která by měla být lahodná pro náš čich. Poté se bude hovořit o smyslu a významu různých pachů a vůní v přírodě.

Stanoviště CHUŤ

V miskách budou různé druhy plodů (borůvky, zrnka pšenice, jahody, hrášek...). Děti si zavážou oči a vedoucí jim dá vždy do misky požadovaný plod. Po sněžení jednoho plodu si děti sundají šátky a budou mluvit o tom, co snědly, komu to chutnalo, komu ne apod. Takto se pokračuje, až děti ochutnají všechny plody. Poté se bude diskutovat o smyslu nepříjemných a příjemných chuťových vjemů.

Stanoviště HMAT

Se zavázanýma očima si děti vyberou jeden kámen. Ten si pouze po hmatu osahají a odevzdají vedoucímu. Když sundají šátky, budou mít za úkol nalézt svůj kámen. Na vše by měl dohlížet vedoucí, který by měl vědět, jaký kámen, kdo držel v ruce.

Stanoviště INTUICE

Na tomto stanovišti si děti lehnou a budou jen tak vnímat okolí a přítomný okamžik. Budou vnímat svůj šestý smysl, intuici. Následuje pak diskuse o tom, co se jim honilo hlavou.

Zdroj: Šimanovský, 2005, s. 97-98.

8. Honba za odpadky

Motivace:

Na louce jsou rozházené odpadky. Vaším úkolem bude je všechny posbírat a následně je správně roztrídít do příslušných popelnic. Jsou zde ale lidé, kteří vám v tom chtějí zabránit. Proto se nesmíte nechat chytit. Když budete chyceni, musíte odevzdat odpadek a doběhnout zpět na start bez něj, až poté můžete vyběhnout znovu pro jiný.

Časová dotace:

30 minut.

Pomůcky:

Papírové popelnice a papírky, na kterých budou napsané různé odpadky.

Prostředí:

Louka, hřiště.

Pravidla hry:

Na louce budou rozmístěny různé papírky, kde budou napsány různé odpadky. Všechny týmy, po jednotlivci, budou běhat pro jeden z nich. Vedoucí se jim v tom budou snažit zabránit tím, že je budou chytat. Děti musí tedy běhat pro papírek s odpadem a zároveň se nesmí nechat chytit. Ten, kdo bude chycen, odevzdá odpadek vedoucímu. Ten jej po chvíli rozmístí znovu do prostoru. Honba končí ve chvíli, kdy na louce nebude ani jeden odpadek. Týmy pak následně budou přiřazovat odpadky do správných popelnic.

Zdroj: vlastní.

9. Outfit z odpadků

Motivace:

Navrhněte outfit z odpadků, buďte kreativní a nebojte se experimentovat.

Časová dotace:

60 minut.

Pomůcky:

PET lahve, sáčky různé velikosti, plastové pytle, plastové nádoby, papírové sáčky, jutový pytel, různé misky, izolepa, provázek, děrovačka, nůžky.

Prostředí:

Kdekoliv.

Pravidla hry:

Děti dostanou všechny potřebné pomůcky k tomu, aby mohly vyrobit outfit z odpadků. Vedoucí budou mít k dispozici různé pomůcky k tomu, aby dětem, popř. mohli pomoci. Vždy musí být jeden model, na kterého bude outfit dělaný. Může jít také o nějaký módní doplněk. Jde hlavně o nápad, jak ekologicky využít odpadky pro další zpracování. Po výrobě pak bude následovat módní přehlídka.

Zdroj: vlastní.

10. Najdi příčinu

Motivace:

Nyní se z vás stanou detektivové. Máme zde obrázek, na kterém chybí hlavní důvod, proč se to stalo. Vaším úkolem je domyslet a dokreslit situaci tak, aby byl znát důvod dané situace. Najít příčinu toho, co se na obrázku mohlo stát.

Časová dotace:

30 minut.

Pomůcky:

Příloha 1 – obrázek 1, A3 papíry, lepidlo v tubě, pastelky, tužky.

Prostředí:

Místnost.

Pravidla hry:

Každý tým odstane jiný kousek obrázku. Obrázek bude stejný, každý tým pouze dostane jiný dílek z něj. Ten bude nalepen na A3 papír, kam děti budou dokreslovat onu situaci podle svého uvážení. Po skončení děti vysvětlí, jaký je vlastně důvod, který se udál na obrázku. A odhalí se dětem originální obrázek.

Zdroj: vlastní.

7.2 ÚTERÝ – Svět vody

V úterý se děti dostávají do světa vody a mají za úkol realizovat několik činností. Díky nim dostanou kartičky s číslem a na konci dne vyluští šifru s místem, kde najdou klíč ze světa vody.

7.2.1 Cíl a program

Cíl dne:

- děti rozvíjí postřeh a rychlost (Čištění moře),
- seřadí životní cykly živočichů (Životní cykly),
- prokážou hudební vnímání a cit pro rytmus (Hra s vodou),
- ocení čistotu pitné vody (Čistírna vody),
- přiřadí správná slova do textu (Vodní cyklus),
- prověří si, zda umí správně zacházet s vodou (Výprava za vodou).

Program dne:

	Svět vody
8:00 – 8:30	příchod dětí docházka dětí společenské hry seznámení s programem
8:30 – 10:00	Čištění moře
10:00 – 12:00	svačina Životní cykly Hra s vodou
12:00 – 13:30	oběd odpolední klid společenské a spontánní hry
13:30 – 15:30	Čistírna vody Vodní cyklus Výprava za vodou svačina
15:30 – 16:00	zhodnocení dne (předání klíče) reflexe úklid společenské hry
16:00 – 16:15	odchod dětí

7.2.2 Popis činností

1. Čištění moře

Motivace:

Na moři je nebezpečný odpad a jiné odpadky. Vaším úkolem bude, co nejrychleji je vylovit z moře, aby nenastala rozsáhlá katastrofa.

Časová dotace:

90 minut.

Pomůcky:

Lano, různé druhy odpadu (plechovka, plast, sklo, obaly od spreje...), kostka, papír s možnostmi, jak chodit pro odpadky: 1 – skáče po jedné noze, 2 – poskoky snožmo, 3 - běh pozadu, 4 – po všech čtyřech, 5 – běží ve dvojici, 6 – běží ve trojici.

Prostředí:

Louka, hřiště.

Pravidla hry:

Vznikne kruh z lana, dostatečně velký na to, aby uprostřed něj bylo velké množství odpadků. Týmy budou závodit proti sobě. Každý tým bude závodit s každým, vždy ale dva proti sobě. Pak se vystřídají a podle počtu odpadků se rozdělí ty týmy, které budou závodit na stupních vítězů. Ten, kdo vybíhá, si nejprve hodí kostkou. Tím si vylosuje způsob běhu k odpadkům. Když poběží nazpět, předává štafetu dalšímu, který už bude vědět způsob běhu. Úkolem je nasbírat, co nejvíce odpadků. Vyhrává tým s nejvíce nasbíranými odpadky.

Zdroj: Neuman, 2014, s. 82.

2. Životní cykly

Motivace:

Najděte vše potřebné k tomu, abyste sestavily životní cykly pěti vodních živočichů.

Časová dotace:

90 minut.

Pomůcky:

Příloha 2 – obrázek 2 (je to pouze příklad toho, jak kartičky mohou vypadat).

Prostředí:

Budova.

Pravidla hry:

Různě po budově budou rozmístěny rozstřížené kartičky. Budou označeny barvou jednotlivých týmů. Každý tým bude vybíhat po jednotlivci a hledat obrázek. Kdo najde obrázek svého týmu, poběží nazpět a předá štafetu dalšímu, který vybíhá hledat dál. Radit se mohou pouze mladší děti, kde obrázek může být, kde jej spatřily. Až budou mít všechny příslušné karty, musí je seřadit tak, jak jdou ve správném pořadí. Menší děti se mohou radit mezi sebou, větší mají zákaz mluvení po celou dobu hry. Vyhrává tým, který jako první sestavil správně všech pět životních cyklů.

Zdroj: Pike, 2000, s. 25.

3. Hra s vodou**Motivace:**

Vaším úkolem je vnímat hudbu, kterou díky vodě budou skleničky vydávat. Uvolněte se a vnímejte.

Časová dotace:

20 minut.

Pomůcky:

Sklenice s vodou, dřívko nebo palička.

Prostředí:

Místnost.

Pravidla hry:

Všichni si vezmou sklenici a naplní ji vodou různého objemu. Posadí se ke stolu a zkouší, jak zní jeho sklenice. Následně bude každý postupně hrát na svou sklenici. Může se zrychlovat, zpomalovat. Poté se pak nechá volné hraní a třeba z toho vznikne něco krásného.

Zdroj: Neuman, 2014, s. 166.

4. Čistírna vody**Motivace:**

Kde se bere pitná voda? A jak to, že je čistá? Tohle vše si povíme a vyrobíme si svoji vlastní čistírnu vody.

Časová dotace:

30 minut.

Pomůcky:

PET láhve, písek, šterk, aktivní uhlí, vata, filtrační papír, sklenice o objemu 0,5l, nůžky a vodu.

Prostředí:

Místnost.

Pravidla hry:

Nejprve dětem se dětem vysvětlí, odkud bereme pitnou vodu. Následně si vyrobí vlastní čistírnu vody. Odstraní se dno PET lahve, s tím mohou pomoci vedoucí. PET lahev umístíme do sklenice dnem vzhůru. Poté si děti vezmou filtrační papír a složí jej do tvaru kornoutu. Do hrdla láhve vloží složený kornout. Do něj se budou vrstvit ostatní pomůcky. První se přidá chuchvalec vaty, potom se nasype písek a na závěr aktivní uhlí se šterkem. Do čistírny se pak nalije voda z řeky a tím ji vyčistíme.

Pro větší efekt a srovnání se může přefiltrovat voda z kaluže.

Zdroj: vida.cz

5. Vodní cyklus**Motivace:**

Znáte vodní cyklus a vše spjaté s ním? Ne? Musíte správně přiřadit slova do textu, abychom se dozvěděli, jak vodní cyklus probíhá.

Časová dotace:

30 minut.

Pomůcky:

Příloha 3 – pracovní list.

Prostředí:

Kdekoliv.

Pravidla hry:

Děti mají za úkol správně přiřadit slova do textu. Vznikne text o vodním cyklu, se kterým následně budou diskutovat o tom, zda vědí, jaký může nést důsledek vypařování vody z oceánů nebo proč je vodní cyklus důležitý.

Zdroj: ekoskola.cz

6. Výprava za vodou

Motivace:

Neteče voda a my potřebujeme rychle naplnit kanystry, abychom ostatním v budově dodaly pitnou vodu. Vaším úkolem bude, za co nejkratší dobu naplnit plný kanystr vodou. Jde o rychlost, ale hlavně o množství vody, kterou nasbíráte. Proto spěchejte tak, jak uznáte za vhodné, abyste neztratili velké množství vody z naběračky.

Časová dotace:

20 minut.

Pomůcky:

Kanystr 1 l (pro každý tým jeden), voda, kýbl, naběračka.

Prostředí:

Hřiště, louka.

Pravidla hry:

Týmy dostanou kýbl s vodou, kterou budou nabírat naběračkou. Jejich úkolem bude vodu v naběračce přenést ke kanystru, kde ji budou nalévat. Smyslem této činnosti bude, že po určitém čase se srovná, kolik, jaký tým nasbíral vody do kanystru.

Zdroj: Pike, 2000, s. 108-110.

7.3 STŘEDA – Svět půdy

Ve středu se dostávají děti do světa půdy, kde se o ní dozví více informací, než vědí doposud. Středa je třetí, odpočinkový den, proto jsem zahrnula spíše klidné činnosti (ale ne výhradně). Na konci dne děti vyluští opět šifru s čísly a písmeny, díky níž získají klíč. Na klíči je říkanka, kterou se naučí.

7.3.1 Cíl a program

Cíl dne:

- děti pracují s textem (Zjisti to),
- prokážou kreativitu a fantazii (Tvoření z půdy),
- uplatní fyzickou zdatnost (Nakrm žížalu),
- rozliší životní hodnoty (Nakrm žížalu),
- oceňují důležitost vztahu člověka k přírodě (Péče o rostliny),
- prokážou svou rychlost (Boj o jídlo),
- vyzkouší si aktivitu vedoucí k sebepoznání a zamyšlení se nad sebou (Mandala).

Program dne:

	Svět půdy
8:00 – 8:30	příchod dětí docházka dětí společenské hry seznámení s programem
8:30 – 10:00	Zjistí to
10:00 – 12:00	svačina Tvoření z půdy Nakrm žížalu
12:00 – 13:30	oběd polední klid společenské a spontánní hry
13:30 – 15:30	Péče o rostliny Boj o jídlo Mandala svačina
15:30 – 16:00	zhodnocení dne (předání klíče) reflexe úklid společenské hry
16:00 – 16:15	odchod dětí

7.3.2 Popis činností

1. Zjistí to

Motivace:

Co víte o půdě? Abyste se toho o půdě dověděli více, musíte to zjistit. Získejte potřebné informace k vyplnění pracovního listu.

Časová dotace:

90 minut.

Pomůcky:

Příloha 4 – příklad pracovní listu a textu (jsou to pouze příklady toho, jak to může vypadat).

Prostředí:

Budova, hřiště, louka.

Pravidla hry:

Tým dostane pracovní list s otázkami. Po budově budou rozmístěny texty, v nichž děti budou hledat správné odpovědi na otázky. Jde o přesnost odpovědí, kterou vyvodí z textů.

Zdroj: vlastní.

2. Tvoření z půdy

Motivace:

Dříve si lidé vyráběli z hlíny prakticky všechno. Nádobí, sochy, džbány... My si nyní vyzkoušíme, jak se s touto hmotou pracuje.

Časová dotace:

60 minut.

Pomůcky:

Hlína, voda.

Prostředí:

Venku, někde u bláta, hlíny.

Pravidla hry:

Děti dostanou za úkol volně tvořit, v rámci své fantazie a kreativity, z hlíny. Může to být prakticky cokoli, co je napadne. Mohou ve skupinkách i individuálně tvořit.

Zdroj: vlastní.

3. Nakrm žížalu**Motivace:**

V této aktivitě musíte správnou potravou nakrmit žížalu, aby vám vyrostla. Každý živočich potřebuje vhodné podmínky k tomu, aby v nich mohl žít. Tyto podmínky musíte nalézt jako první, až potom budete moci žížalu nakrmit.

Časová dotace:

60 minut.

Pomůcky:

Kartičky pro vhodné podmínky: vlhké prostředí, dostatečný přísun vzduchu, teplota 15–25 °C.

Kartičky pro nevhodné podmínky: suché prostředí, teplota okolo 30 °C, teplota kolem -1 °C, slunečné prostředí.

Kartičky pro vhodnou potravu: odumřelé kořínky, odumřelé zbytky rostlin, uhynulí drobní živočichové, tlející listí, uhynulá, zrnka písku, hlína, jetel, slupka od rajčat, slupka od okurek, rozkládající se potraviny.

Kartičky pro nevhodnou potravu: kousky cihly, igelitový sáček, ohryzek od jablka, těstoviny, mech, kousky kamení, kúra, papírový sáček, cibule, česnek, výkaly, kukuřice, vosk, chilli, syrové vajíčko, peří, plechovka.

Prostředí:

Louka.

Pravidla hry:

Děti se v týmu chytí za ruce. Po celou dobu této hry se nesmí pustit. Pokud se tak stane, musí ukončit veškerou svou dosavadní činnost a vrátit se zpět na start. V tomto držení budou běhat či chodit pro kartičky. Celý tým může vzít pouze jednu kartičku. Nejprve budou sbírat kartičky s podmínkami pro přežití žížaly. Ty budou odnášet svému vedoucímu a ten jim řekne, zda je kartička správná pro život žížaly. Jak budou mít splněné všechny tři podmínky pro život žížaly, hledají pro ni vhodnou potravu. Je jedenáct kartiček s vhodnou potravou. Vedoucí budou mít u sebe jedenáct dílů, ze kterých postupným nošením správné potravy budou skládat žížalu. Na závěr proběhne diskuse o tom, jak se správně žížala stravuje a proč je užitečná.

Zdroj: vlastní.

4. Péče o rostliny**Motivace:**

O půdě jsme se nějaké informace již dověděli. Ale víte, jak správně pečovat o rostlinky, jakou půdu mají nejraději?

Časová dotace:

60 minut.

Pomůcky:

Vata, semínka řeřichy, misky od másel (Flora), substrát, lopatka, rostlinka již s kořínky, voda, plastový květinák, samotvrdnoucí hlína.

Prostředí:

Místnost.

Pravidla hry:

Budou tři stanoviště. V prvním si děti mohou zasadit semínka řeřichy. Vezmou si víčko nebo misku od másla a vyplní ji vatou. Poté ji namočí vodou a posypou ji semínky řeřichy. Jejich úkolem bude udržovat vatu stále mokrou. Postupem času uvidí samotný výsledek. Na dalším si budou děti vyrábět květináč pro přesazenou rostlinku. Ze samotvrdnoucí hmoty si uválí delší válečky. Dno květináče bude smotaný šnek z válečku. Následně se válečky budou pouze spojovat do tvaru kruhu. Ty se pak budou vrstvit na okraj dna květináče. Počet válečků ve tvaru kruhu bude udávat výšku květináče. Děti svůj vytvořený květináč musí nechat schnout ideálně 24 hodin. Pak teprve mohou fixy, temperovými nebo vodovými barvami jej zkrášlit. To si nechají na

další den ve volném čase, pokud budou chtít nebo až doma. Na závěr svou rostlinku s plastovým květníkem do ztvrdnutého květináče posadí. Vezmou si plastový květník a do něj nasypou trochu substrátu. Poté vezmou rostlinku s kořínky a vloží ji do květníku se substrátem. Pracují ve dvojici a navzájem si pomáhají. Květník vyplní až po okraj zbylým substrátem a rostlinku mají přesazenou. Poučíme děti o tom, jak nadále o rostlinku pečovat. Na závěr svou rostlinku s plastovým květníkem do ztvrdnutého květináče posadí.

Zdroj: vlastní.

5. Boj o jídlo

Motivace:

Nacházíte se nyní v situaci, kdy dochází dostatek surovin a potravin. Je nyní na vás, kolik si toho ulovíte pro svůj tým.

Časová dotace:

30 minut.

Pomůcky:

Lano, obaly od potravin, provázek, PET lahve.

Prostředí:

Les, louka.

Pravidla hry:

Ideálním prostředím je les, ve kterém se vytvoří trasa do tvaru šneka. Lano se natáhne mezi stromy tak, aby tvořilo šneka. Uvnitř něj budou potraviny. Na trase budou překážky: klacky, šišky, síť z provázku (ta bude ovázaná kolem dvou stromů a bude tak tvořit překážku), sešlapané PET lahve. Z jednoho týmu poběží vždy jen jeden, tedy na startu budou stát čtyři děti z každého týmu. Dítě poběží pro potravinu a s ní se vrací zpět ke svému týmu. Co nejrychleji předá štafetu dalšímu v týmu. Hraje se tak dlouho, dokud nezbude ani jedna potravina. Týmy potom spočítají, který nasbíral nejvíce.

Zdroj: hranostaj.cz

6. Mandala

Motivace:

Mandala – svatý kruh, střed. Každý z vás si vytvoří svou barevnou květinovou mandalu.

Časová dotace:

30 minut.

Pomůcky:

Přírodniny, květiny.

Prostředí:

Louka, les.

Pravidla hry:

Děti z různých přírodnin nebo květin budou tvořit mandalu různé velikosti a barevnosti.

Zdroj: Neuman, 2014, s. 148

7.4 ČTVRTEK – Svět lesa

Ve čtvrtek se děti dostanou do světa lesa. Tento svět bude posledním, který vede k paní Přírodě. Děti budou vnímat lesní prostředí a život v něm. Pro získání posledního klíče splní ještě pár úkolů. Odpoledne bude následovat procházka (Cesta k paní Přírodě), která je zavede k bráně paní Přírody. U ní bude vyznačené místo pro vložení klíčů. Vysloví říkanku a otevře se jim brána k paní Přírodě. Paní příroda je přivítá a poskytne důležitou informaci.

Paní Příroda: *„Po celou dobu vaší cesty jsem sledovala, jak spolupracujete a dáváte do mých úkolů všechno. Jste moc šikovní, ale tím to bohužel nekončí. Ušli jste dlouhou cestu až sem. Dnes Vám mohu sdělit pouze to, že se na zítřek musíte pořádně prospat. Protože bude velké osvobození škůdců. Zítřa odpoledne přijdu k Vám a poskytnu další informace. Toto Vám prozatím musí stačit.“*

7.4.1 Cíl a program

Cíl dne:

- děti si vyzkouší staré řemeslo (Výroba papíru),
- prověří trpělivost (Výroba papíru),
- aplikují rytmickou a hudební představivost (Píseň),
- ocení lesní prostředí a život v něm (Lesní pelíšky),
- aplikují postřeh (Lesní detektivové),
- použijí dovednosti a znalosti z předchozích světů (Cesta k paní Přírodě).

Program dne:

	Svět lesa
8:00 – 8:30	příchod dětí docházka dětí společenské hry seznámení s programem
8:30 – 10:00	<i>Výroba papíru</i> <i>Píseň pro paní Přírodu</i>
10:00 – 12:00	svačina <i>Lesní pelíšky</i> <i>Lesní detektivové</i>
12:00 – 13:30	oběd polední klid společenské a spontánní hry
13:30 – 15:30	<i>Cesta k paní Přírodě</i> svačina
15:30 – 16:00	zhodnocení dne úklid reflexe společenské hry
16:00 – 16:15	odchod dětí

7.4.2 Popis činností

1. Výroba papíru

Motivace:

Víte, že se papír vyrábí ze dřeva? Ale stromy jsou pro nás moc důležité k životu, protože nám dávají zdroj čeho... KYSLÍKU. Abychom byly správní ochránci přírody, tak si ukážeme, jak se vyrábí recyklovaný papír.

Časová dotace:

60 minut.

Pomůcky:

Staré noviny, papír z bloků, sešitů, diářů, varná konvice, miska, lavor, vařečka, dřevěný rámeček se sítí, voda, hadřík, ale také okvětní lístky, listy...

Prostředí:

Místnost.

Pravidla hry:

Každé z dětí si vezme recyklovaný papír, odstraní z něj kovové části a začne jej trhat na drobné kousíčky. Natrhané kousky budou děti vkládat do misky. S miskami pak budou chodit k vedoucímu a ten jim do nich nalije horkou vodu. Misku nechají u vedoucího, aby se nespálily nebo misky nepřevrhly. Po dobu 20-30 minut se bude luhovat tato směs. Děti si mezitím mohou natrhat různé lístečky, okvětní lístky na ozdobení papíru.

Když bude voda vlažnější, vezmou si děti vařečku či lžíci. Ta jim poslouží k tomu, aby v misce rozdrtily namočený papír. Nesmí v misce plavat větší kusy papíru. Tím vznikne hmota s konzistencí slizu. Následně budou děti chodit k vedoucímu, který má lavor. V něm se odehraje celé kouzlo. Do lavoru se nalije trochu vody a směs z misky. Poměr vody a hmoty bude určovat výslednou tloušťku papíru. Směs se pořádně promíchá a vyloví se přebytečné větší kousky, které se nerozdrtily. Čím jemnější hmota bude, tím bude výsledný papír hladší.

Jak bude zamícháno, vedoucí vezme rámeček se sítí a vloží ji do lavoru. Rámeček bude ponořen a hmota se na něj nalepí. Vedoucí jemným třesením do stran bude rovnoměrně vyplňovat síť hmotou. Poté se opatrně rámeček vyndá, okape se přebytečná voda a odevzdá výsledek dítěti. V tomto momentě jsou na řadě okvětní lístky, kdy bude dítě opatrně vkládat ozdoby na papír. Hadříkem pak bude

přítlačovat lístky a zároveň se vysuší zbytky přebytečné vody. Papír se nechá schnout několik hodin.

Zdroj: Hýrková [online], 2020.

2. Píseň pro paní Přírodu

Motivace:

Pro potěšení nás i paní Přírody se naučíme písničku.

Časová dotace:

20 minut.

Pomůcky:

Příloha 5 – píseň *Strom*.

Prostředí:

Kdekoliv.

Pravidla hry:

Děti budou umět písničku, kterou později zazpívají paní Přírodě. Mohou si také v týmech nacvičit k písničce nějakou choreografii.

Zdroj: Kukačková, 2018, s. 24.

3. Lesní pelíšky

Motivace:

Jak lidé, tak i zvířátka si zaslouží mít svůj domov. My lidé jim ho několikrát vzali, a proto dnes napravíme chyby jiných a domečky zvířátkům postavíme.

Časová dotace:

75 minut.

Pomůcky:

Přírodní materiál nalezený na místě.

Prostředí:

Les.

Pravidla hry:

Děti v týmu nebo individuálně budou stavět za pomoci přírodního materiálu domečky či přístřešky pro určité zvířátko.

Zdroj: Neuman, 2014, s. 186.

4. Lesní detektivové**Motivace:**

Tohle aktivita o vás zjistí, jak dobře znáte prostředí lesa. Dostanete určité požadavky, co musíte v lese najít.

Časová dotace:

20 minut.

Pomůcky:

Přírodní materiál.

Prostředí:

Les.

Pravidla hry:

Děti dostanou za úkol přinést z lesa něco hladkého, dutého, drsného, kulatého, těžkého, lehkého, špičatého, chlupatého (např. peří). Budou chodit vždy pro jednotlivé předměty. Pro jeden předmět budou mít omezený časový limit, poté se hlásí další požadavek na další předmět.

Zdroj: deti.vls.cz

5. Cesta k paní Přírodě**Motivace:**

Konečně nastala ta chvíle. Posel nám poslal mapu a my se vydáváme k paní Přírodě.

Časová dotace:

90 minut.

Pomůcky:

Přírodní materiál.

Prostředí:

Les.

Pravidla hry:

Jde o procházku, kde budou plnit různé úkoly na cestě. Půjde se po vyznačené trase fáborky. Mezi tím, když budou děti pryč, je prostor na přípravu světa paní Přírody, jak by eventuálně vypadal.

Úkoly mohou vypadat takto:

- Zopakujte si říkanku pro otevření brány.
- Nasbírejte si každý 5 šišek.
- Šiškami strefte tento strom ze vzdálenosti 1-3 metru.
- Od tohoto stanoviště se všichni chyt'te za ruce.
- Zazpívejte písničku.
- Obejměte se s někým.
- Nahlas se spolu smějte.
- Vytvořte lesní kytici.
- Najděte poslední klíč (vyluštěte poslední šifru s čísly)

Zdroj: vlastní.

7.5 PÁTEK – Osvobození

Pátek dopoledne proběhnou aktivity na shrnutí všech projitých světů. Odpoledne přijde paní Příroda a sdělí dětem, že škůdci jí utekli. Děti se vydají za škůdci a musí zdolat různé překážky. Až je chytí, proběhne poděkování dětem od paní Přírody, promluva s proměněnými škůdci, porada o tom, co bude dál se Zemí a jak s ní zacházet. Na samotný závěr proběhne oslava naší Země.

7.5.1 Cíl a program

Cíl dne:

- děti použijí hrubou motoriku (Házení odpadu na cíl, Vodní boj),
- použijí smyslové vnímání (Vodní boj, Mrtvá půda),
- prověří svou paměť (Mrtvá půda, Poznej stromy),
- použijí získané znalosti a dovednosti (Házení odpadu na cíl, Poznej stromy),
- prokážou environmentální cítění (všechny aktivity),
- diskutují o předchozích dnech (porada),
- dokážou oslavovat život (oslava).

Program dne:

	Osvobození
8:00 – 8:30	příchod dětí docházka dětí společenské hry
8:30 – 12:00	<i>Házení odpadu na cíl</i> <i>Vodní boj</i> <i>Mrtvá půda</i> <i>Poznej stromy</i>
12:00 – 13:30	oběd polední klid společenské a spontánní hry
13:30 – 15:30	<i>Osvobození</i> <i>Porada a oslava s paní Přírodou</i>
15:30 – 16:00	zhodnocení reflexe rozloučení společenské hry
16:00 – 16:15	odchod dětí

7.5.2 Popis činností

1. Házení odpadu na cíl

Motivace:

Škůdce po sobě zanechal spoušť odpadků tam, kde nepatří. Vy už ale třídit umíte a špatnou nekalost snadno napravíte.

Časová dotace:

45 minut.

Pomůcky:

Odpadky, koše jako kontejnery.

Prostředí:

Louka, hřiště.

Pravidla hry:

Různé odpady budou děti házet na cíl (do kontejneru). Pokud se netrefí do správného kontejneru, dostanou dvě trestná kolečka, která budou vyznačena opodál.

Zdroj: extranet.kr-vysocina.cz

2. Vodní boj

Motivace:

Vedoucí vás vyzývají na vodní boj! Musíte poslepu najít svého vedoucího a polít ho.

Časová dotace:

60 minut.

Pomůcky:

PET lahve, kýbl s vodou, šátek.

Prostředí:

Louka, hřiště.

Pravidla hry:

Každé dítě bude mít uříznutý spodek PET lahve jako nádobu na vodu. Uprostřed louky je kýbl s vodou. Po obvodu cesty ke kýblu budou rozestavení vedoucí. Děti se budou po slepu pohybovat po prostoru a hledat po hlase svého vedoucího. Jeden z vedoucích bude stát u kýblu s vodou a volat „KDE JE KÝBL“. Toho polévat nebudou. Ostatní z nich budou volat „TADY JSEM“ a přemísťovat se. Děti musí

najít svého vedoucího, kterého se budou snažit polít. Pokud polejí jiného vedoucího, jsou na dvě minuty vyřazeni ze hry.

Zdroj: hranostaj.cz

3. Mrtvá půda

Motivace:

Mrtvé půdě se říká, když se v ní nenachází žádný živočich. Vaším úkolem bude zabránit tomu, aby se z živé půdy nestala mrtvá.

Časová dotace:

30 minut.

Pomůcky:

Krabice, živočichové v umělohmotné podobě.

Prostředí:

Kdekoliv.

Pravidla hry:

Živočichové (ježek, žížala, mravenec...) budou v krabici, která bude vyznačovat půdu. Děti si musí všechny důkladně zapamatovat, protože poté si zavřou oči nebo se otočí, a vedoucí jednoho živočicha odstraní. Děti musí správně uhodnout, kterého z nich vzal. Jedná se o to, aby v krabici (v půdě) zůstali nejlépe všichni živočichové, jinak se z ní stane mrtvá půda. Pak se diskutuje o tom, jak jsou živočichové pro půdu důležití.

Zdroj: vlastní.

4. Poznej Stromy

Motivace:

Škůdce poničil zdravé stromy. Vaším úkolem je dát tyto stromy do původního stavu.

Časová dotace:

15 minut.

Pomůcky:

Nastříhané obrázky stromů.

Prostředí:

Kdekoliv.

Pravidla hry:

Dostanou nastříhané kartičky a musí je správně poskládat tak, aby vznikl daný obrázek (strom).

Zdroj: vlastní.

5. Osvobození**Motivace:**

Paní Příroda: *„Dobré odpoledne. Doufám, že jste se dobře vyspaly a v průběhu dopoledne správně naladily. Šla jsem za vámi se škůdci, abychom je mohli proměnit zpět na lidi, ale utekli mi. Proto se teď rychle nachystejte. Jdeme je chytit!“*

Časová dotace:

30 minut.

Pomůcky:

Prkna, přírodniny, kulaté špalky, provazy, míč...

Prostředí:

Venku.

Pravidla hry:

Venku bude na děti čekat opičí dráha, přes kterou se musí dostat až ke škůdci. Každý tým bude chytat jednoho škůdce po své vlastní trase. Dráha bude sestavena vyhovující dětem mladšího školního věku. Tedy přechod kladin, slalom, hod míčem, prolézání lana, přejít přes kládu, kotoul a další prvky opičí dráhy, které by se mohly zařadit. Na děti bude dohlížet jejich vedoucí, který jim bude říkat, jak dráhu překonat.

Zdroj: vlastní.

7.6 Shrnutí programu tábora

Přes to, že jsem program nerealizovala, myslím, že by se dětem mohl líbit. Jako při každé přípravě programu i zde se musí přihlížet tomu, že mohou nastat drobné úpravy programu v závislosti na změně klimatu tábora či jiných nepříznivých podmínkách. Jak jsem již uvedla, v předchozí kapitole, program je koncipován podle zásad dramaturgie. Snažila jsem se, aby byl zajímavý a přiměřený dětem mladšího školního věku.

V pondělí by se děti dostaly do světa lidí, kde by se v rámci seznamovacích her seznámily. Poté by se rozdělily na týmy a v tom by přišel posel se zprávou. Od té chvíle by začal celý námět programu, kdy se děti snaží dostat k paní Přírodě. Za každou aktivitu by dostaly číslo, které je šifrou pro získání klíčů. Klíče jsou čtyři, od pondělí do čtvrtka by je takto získávaly (každý den jeden klíč). Na klíči by byla říkanka, kterou by se učily. První den by aktivity byly zaměřeny na smyslové vnímání, environmentální citění, kreativitu či kritické myšlení dětí. Pondělí by jim mělo ukázat svět lidí, jak by lidé měli být šetrní k přírodě a dodržovat stanovená pravidla pro její ochranu.

Druhý den, v úterý by děti zdárně pokračovaly v cestě přes svět vody. Ten by je měl naučit, jak vzácná voda je a jak může pozitivně i negativně ovlivnit celý pozemský život.

Třetí den je vždycky kritický, proto jsem jej pojala jako odpočinkový. Ve světě půdy by děti zábavnou formou zjišťovaly různé informace o půdě. Získaly by zkušenosti s přesazováním rostlin a vzácné rady pro péči o ně. Vyzkoušely by si své environmentální citění v rámci tvoření z půdy či vyobrazení mandaly z přírodnin.

Ve čtvrtek by se dostaly do světa lesa, který vede za paní Přírodou. Vyzkoušely by si staré řemeslo, naučily by se písničku, tvořily by lesní pelíšky pro zvířátka. Odpoledne by se dostaly na cestu, která vede k paní Přírodě. Po cestě by zdolávaly různé úkoly a získaly poslední klíč. Došly by k bráně, kde by bylo vyznačené místo na všechny čtyři klíče. K otevření brány k paní Přírodě by musely ještě vyslovit říkanky z klíčů.

Poslední den dopoledne by si děti shrnuly aktivity ze všech světů. Prověřily by znalosti či dovednosti, které získaly. Odpoledne po obědě by nastalo velké vyvrcholení, kdy škůdci utíkají a děti by je musely chytit. Musely by ale zdolat obtížnou opičí dráhu. Jakmile by každý tým chytil jednoho škůdce, dovedl by jej k paní Přírodě. Ta by s pomocí dětí (ochránců), zaříkadlem osvobodila škůdce a proměnila je zpět v lidi. Následně by s nimi paní Příroda promluvila a oni by jí museli slíbit, že se budou k přírodě chovat hezky. Na samotný závěr by paní Příroda všechny pozvala na oslavu a společně by diskutovali o zázracích přírody.

Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo navrhnout a detailně popsat program pětidenního příměstského tábora s názvem „Vnější světy“, který je tematicky zaměřen na environmentální výchovu. Tento program sice nebyl zrealizován, ale myslím, že je velice zajímavý a aktuální svým námětem. Program jsem koncipovala podle námětu tábora. Každý den jsem pojala jako jeden vnější svět: svět lidí, svět vody, svět půdy, svět lesa a poslední den jako osvobození škůdců, kteří škodili Zemi.

Do teoretické části jsem zahrнула různé pojmy týkající se tématu. První kapitola se vztahovala na vývojovou psychologii dětí mladšího školního věku, na které je program tohoto příměstského tábora zaměřen. Do této kapitoly jsem zařadila charakteristiku kognitivního, motorického a emocionálního vývoje dětí. Druhá kapitola popisovala pojmy volný čas, výchova mimo vyučování, její funkce a požadavky pro realizaci příměstského tábora. Také jsem vymezila pojem příměstský tábor a typy příměstských táborů. Třetí kapitola byla věnována environmentální výchově, která se promítá do většiny činností a her v programu. Čtvrtá kapitola objasňovala fenomény zážitková pedagogika, dramaturgie a hra. Všechny tyto pojmy byly podstatné pro samotný vznik programu, který musí splňovat určité znaky a principy. Podle této kapitoly jsem sestavovala celý program. Poslední kapitolou teoretické části bylo zhodnocení stavu řešení problematiky, kdy jsem porovnála dvě bakalářské práce od jiných autorek na podobné téma.

Do praktické části jsem jako první zařadila popis programu, kde zdůrazňuji, že příměstský tábor nebyl prozatím realizován. Následně jsem uvedla, jak příměstský tábor vypadá, jeho denní režim a scénář. Na praktické části mě bavilo vymýšlet námět programu. Určitě bych jej mohla mít více dopodrobna zpracovaný, ale pro pochopení si myslím, že to stačí. Je pravda, že je obtížné jej vymýšlet, aniž bych ho mohla vyzkoušet a na základě toho upravit některé hry či nesrovnalosti. I přesto si myslím, že je vhodný pro budoucí použití. Dny jsou podrobně popsány, každý den jsem uvedla cíl dne a do tabulky vyznačila celý program dne. Jednotlivé činnosti jsem podle kapitoly čtyři, přesněji podkapitoly „popis her“, detailně zpracovala. Na závěr jsem zařadila podkapitolu, která shrnuje celý týden.

Většinu her jsem sama vytvořila, a proto jako zdroj uvádím vlastní. Samozřejmě jsem čerpala i z literatury nebo internetových zdrojů. Poprvé jsem vymýšlela program tábora, proto to pro mě nebylo až tak snadné. Musím ale říct, že mě to i bavilo. Program se obvykle vymýšlí několik měsíců dopředu. Někdo si může myslet, že stačí vymyslet jednotlivé hry a činnosti, ale

tak tomu není. Všechny navržené aktivity je třeba zkomponovat do smysluplného a konzistentního celku. Pro realizaci tábora je také samozřejmě nutné vybrat i vhodné prostředí, vedoucí, stanovit si časovou dotaci a další požadavky. Já tento tábor nerealizovala, proto jsem tyto požadavky nemusela řešit, o to více úsilí jsem však věnovala tvorbě programu.

Svůj cíl si myslím, že jsem splnila. Práce je dostatečně zaměřena na environmentální výchovu a citění dětí. Doufám, že by z toho měly stejný pocit, jako mám teď já. Otázky ochrany životního prostředí a jak se chovat k přírodě jsou v dnešní době hodně aktuální. I ti nejmenší mohou vnímat, co vše se kolem nás děje za živelné katastrofy. Tato bakalářská práce byla napsána pro tento účel, aby děti více vnímaly přírodu jako součást nás samotných, a ne jenom jako prostředí, ve kterém žijeme a které nám má sloužit.

Zdroje

BENEŠ, Zdeněk, Daniel DRAHANSKÝ, Jana HAKOVÁ, Milan HANUŠ, Miroslav HANUŠ, Radek HANUŠ, Aleš POKORNÝ a Karel ŠTĚPÁNEK. *Instruktorský slabikář: metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. 3., doplněné vydání. Praha: Nadační fond Gymnasion, 2016. ISBN 978-80-270-0476-8.

BRYCHNÁČOVÁ, Eva. *Environmentální a mediální výchova ve vzdělávací oblasti člověk a zdraví*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007.

ČINČERA, Jan. *Práce s hrou: pro profesionály*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1974-0.

FRANC, Daniel, Daniela SOBKOVÁ ZOUNKOVÁ a Andy MARTIN. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1701-9.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-128-1.

HÁJKOVÁ, Mariana. In *Česká republika: Půdy*. [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js17/cesko_atlas/web/pages/09-pudy.html

HAKOVÁ, Jana, Milan HANUŠ, Miroslav HANUŠ, Radek HANUŠ, Martin KLUSÁČEK a Aleš POKORNÝ. *Praktická učebnice zážitkové pedagogiky: instruktorský slabikář: metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. Praha: Nadace Pangea, 2021. ISBN 978-80-270-9208-6.

HANUŠ, Milan a Radek. *Instruktorský slabikář: Metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. 3. vyd. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-270-0476-8.

HANUŠ, Radek a Lenka CHYTILOVÁ. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2816-2.

HARMACH, Jaromír a kol. *Tábory a jiné zotavovací akce: průvodce jejich přípravou*. Praha: IDM MŠMT, 2004. ISBN 80-86033-93-7.

- Hasiči zachraňují* [online]. [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://www.mall.cz/puzzle-deti/ravensburger-puzzle-hasici-zachranuji-60-dilku-100050994079>
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- HORKÁ, Hana. *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3750-4.
- HRANOSTAJ.cz: Sbíрка nejen skautských her* [online]. [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://www.hranostaj.cz/>
- HUIZINGA, J. *Homo ludens. O původu kultury ve hře*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-7272-020-1.
- HÝRKOVÁ. *Jak si vyrobit recyklovaný papír, snadný návod*. In Samosebou.cz [online]. [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://www.samosebou.cz/2019/11/22/snadny-navod-jak-si-vyrobit-recyklovan-y-papir/>
- JIRÁSEK, Ivo. *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1485-4.
- JIRÁSEK, Ivo. *Zlatý fond her I: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071786365.
- KREJČOVÁ, Pavla, Zdeněk LAŠTŮVKA a Zdeněk LAŠTŮVKA. *Ekologie*. Brno: Konvoj, 2000. ISBN 8085615932.
- KUKAČKOVÁ, Michaela a Markéta KUBECOVÁ. *Rozvíjíme environmentální citění dětí*. Praha: Dr. Josef Raabe, 2018. ISBN 978-80-7496-355-1.
- LANGMEIER, Josef. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.
- LORENCOVÁ, Andrea. *Príměstský tábor „Škola Malého stromu“*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019.
- MAZAL, Ferdinand. *Hry a hraní pohledem ŠVP*. Ilustroval Radka HORÁKOVÁ. Olomouc: Nakladatelství Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-77-3.
- MOLDAN, Bedřich. *Životní prostředí v globální perspektivě*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4677-0.

MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: Environmentální výchova* [online]. [cit. 2022-04-20]. Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

MÜLLEROVÁ, Monika. *Člověk a prostředí: globální environmentální problémy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2447-7.

NÁTR, Lubomír. *Příroda, nebo člověk?: služby ekosystémů*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1888-3.

NEUMAN, Jan a Soňa HERMOCHOVÁ. *Nejlepší hry do kapsy*. Ilustroval Jan SMOLÍK, ilustroval Petr ĎOUBALÍK. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0468-8.

NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 4. vyd. Ilustroval Petr ĎOUBALÍK. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-276-8.

NOVOTNÁ, Lenka. *Vývojová psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7043-281-0.

PAULUSOVÁ, Zuzana, GREGOR, Jiří. Smysl a význam dramaturgie při přípravě akcí zážitkové pedagogiky. *Gymnasion – časopis pro zážitkovou pedagogiku*, č. 1, 2004. ISSN 1214-603-X.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PELÁNEK, Radek. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Ilustroval Václav KOTRCH. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-353-6.

PELÁNEK, Radek. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. 2. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0454-1.

PIKE, Graham a David SELBY. *Cvičení a hry pro globální výchovu*. Přeložil Milan CAHA. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-369-2.

REMTOVÁ, Květa. *Trvale udržitelný rozvoj a strategie ochrany životního prostředí*. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, 1996. ISBN 80-85368-93-5.

RYCHECKÝ, Saša, RŮŽIČKOVÁ, Dora, *Hry a výukové programy dramatické výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3170-3.

SCIENCE CENTRUM BRNO, VIDA! *Čistírna vody: Sestavte si domácí čistírnu vody* [online]. [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <https://vida.cz/blog/cistirna-vody>

SCHEJBALOVÁ, Tereza. *Příprava a realizace příměstského tábora v Domě dětí a mládeže v Ústí nad Labem*. Bakalářská práce. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2018.

STOČKOVÁ, Petra. *Environmentální výchova jako průřezové téma v RVP ZV*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2007.

SUCHÁNKOVÁ, Eliška. *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0698-9.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Barbara ŠIMANOVSKÁ. *Hry pro posílení zdravé osobnosti*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-024-0.

ŠPIŘÍKOVÁ, Ivana a Jan KAČER. *Příměstský tábor*. Brno: Mravenec, 2007. ISBN 978-80-86994-39-0.

TEREZA, vzdělávací centrum. *Mezinárodní program Ekoškola* [online]. 2022. [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://ekoskola.cz/cz>

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

TOMEK, Karel. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: https://moodle.upol.cz/pluginfile.php/1136796/mod_resource/content/1/RVP_ZV_2017.pdf

VÁGNEROVÁ, Marie, Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie: Školní věk I – raný školní věk*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-803-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Vojenské lesy a statky dětem [online]. 2016. [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://deti.vls.cz/>

VYSOČINA, kraj. *Náměty na zajímavé hry a programy pro školáky o třídění odpadů: Hry a soutěže* [online]. [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://extranet.kr-vysocina.cz/download/ozp/evvo/tvcdc101hrsout.html>

PŘÍLOHY

Příloha 1 – obrázek 1

Příloha 2 – obrázek 2

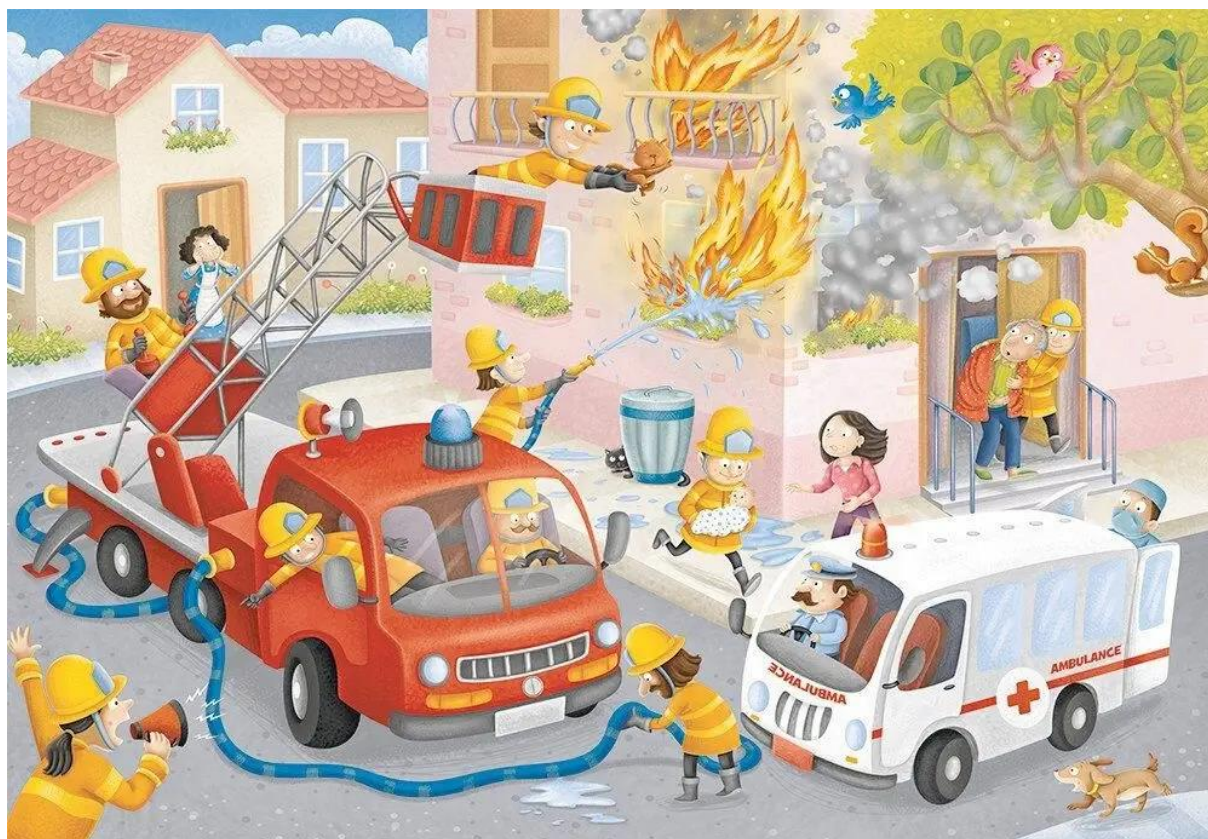
Příloha 3 – pracovní list

Příloha 4 – příklad pracovního listu a textu

Příloha 5 – píseň *Strom*

Příloha 1

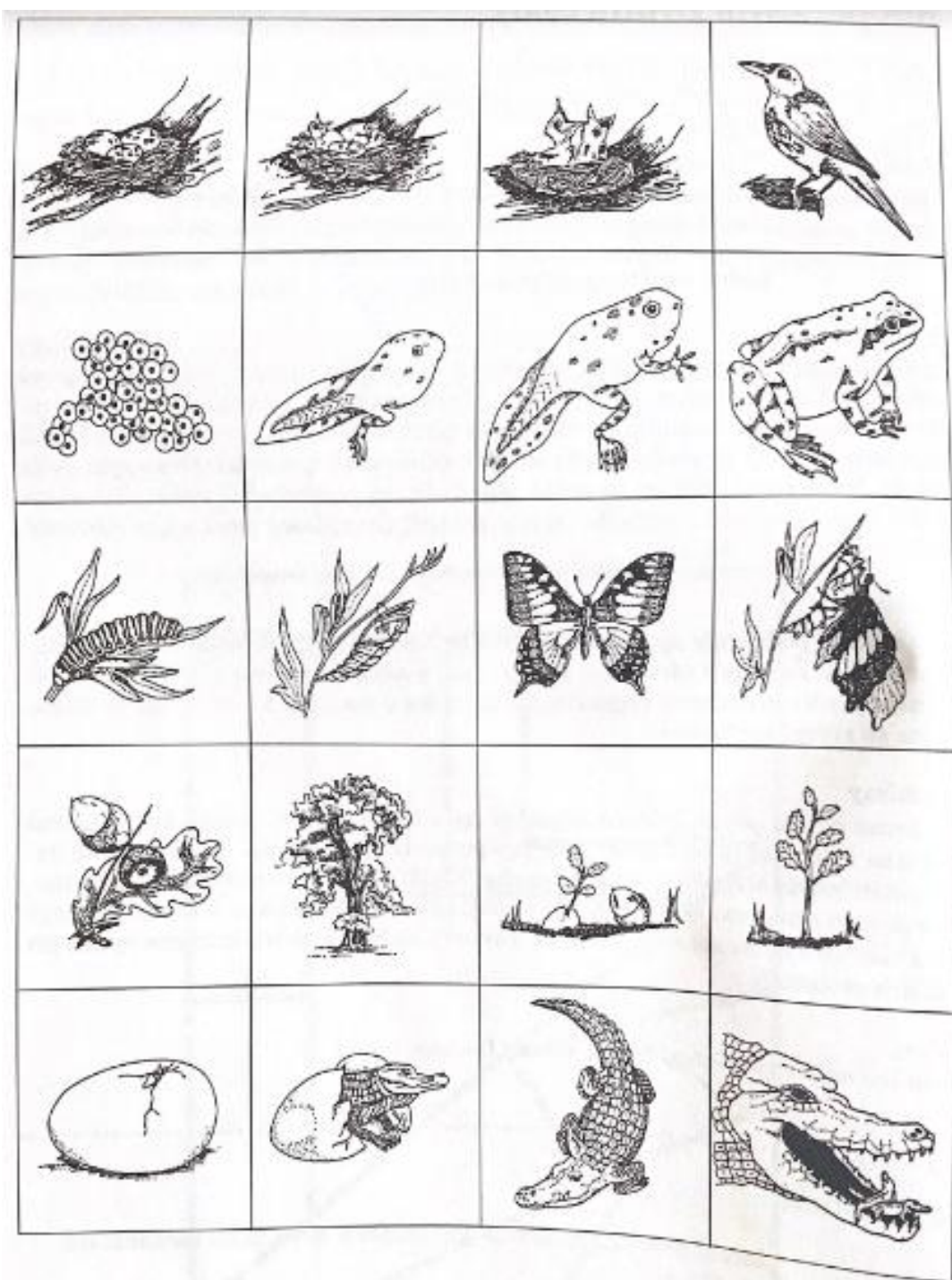
Obrázek 1 – Najdi příčinu

Zdroj: mall.cz

Příloha 2

Obrázek 2 – životní cykly

Zdroj: Pike, 2000, s. 26.

Příloha 3

Pracovní list

ZE ŽIVOTA VODY / PŘÍLOHA 4 / DOPLŇOVAČKA

Co víme o vodním cyklu?

Vyplňte prázdná místa v textu níže za použití slov z tohoto pole:

vypařování	slunečný	sráží se	kondenzuje
odpařuje	oblaky	páry	atmosféře
ohřívá	těžké	oceánech	jezerech
kapiček	rostliny	krupobití	ledovce
odtok	sníh	cyklu	krystaly
děšť	řek	potoků	půdu

V teplý **1** den se může zdát, že voda ve sklenici pomalu mizí. Je to proto, že energie ze slunce **2** vodu a mění kapalnou vodu do podoby vodní **3** Tento proces se nazývá **4** neboli **EVAPORACE**. Když se voda **5** stává se neviditelným plynem v **6** Odpařování se odehrává na celém zemském povrchu, ale především v **7** a **8** a tam, kde je hodně vody. Jak vodní pára stoupá, postupně chladne a **9** do podoby vodních **10** - **KONDENZACE**. Pokud je vodní pára velmi studená, vytvoří místo kapiček vody ledové **11** Jak jsou vodní kapičky nebo ledové krystaly stále větší a početnější, vytvářejí **12** Pokud jsou vodní kapičky nebo ledové krystaly příliš **13** nemohou zůstat ve vzduchu a **14** Kapičky vody vysráží jako **15** a ledové krystaly jako **16** Jsou to **SRÁŽKY**. Někdy se déšť zmrazí a ještě než dopadne, vytvoří se z něj vytvoří **17** Tyto srážky se shromažďují do **18** a **19** , které tečou dál do jezer a oceánů. Tohle se nazývá **20** Ne všechna voda se však vrací zpět do oceánů a jezer hned. Část z ní využijí zvířata a **21** Jak rostliny absorbují vodu z půdy, voda se pohybuje od kořenů přes stonky a listy. Jakmile voda dosáhne listy, část z ní se z nich vypaří, čímž se zvýší množství vodní páry ve vzduchu. Tento proces odpařování přes listy rostlin se nazývá **TRANSPIRACE**. Jiná část vody dlouhodobě zmrzne a na zemském povrchu je přítomna jako **22** , další zase vsákne do země přes **23** a podkladové skalné vrstvy. Tento proces se nazývá **INFILTRACE**. Nakonec však zvířata a rostliny vodu vydýchnou nebo vyloučí jiným způsobem a ledovce roztají, uvolňují vodu zpět do vodního **24**

EKOŠKOLA © Sdružení TEREZA 2012

Voda 39

Řešení:

1) slunečný	5) odpařuje	9) kondenzuje	13) těžké	17) sníh	21) rostliny
2) ohřívá	6) atmosféře	10) kapiček	14) sráží se	18) řek	22) ledovce
3) páry	7) oceánech	11) krystaly	15) děšť	19) potoků	23) půdu
4) vypařování	8) jezerech	12) oblaky	16) krupobití	20) odtok	24) cyklu

Zdroj: ekoskola.cz

Příloha 4

Příklad pracovního listu

Otázky v pracovním listu:

1. Vyjmenujte typy půd
2. Jak dlouho vzniká 1 cm orné půdy
3. Co je to humus
4. Jak vypadá jílovitá půda
5. V jakém podnebném pásu je nejlepší půda
6. Co se u nás v ČR pěstuje nejvíce

Zdroj: vlastní.

Příklad textu

Rozložení půd je ovlivněno několika faktory, jedním z nich je hornina. Půda vzniká rozpadem mateční horniny. Z určité horniny získáme určitou půdu. Dalším faktorem je nadmořská výška. U nás v České republice převážně na horách jsou jehličnaté lesy, pod kterými vzniká podzolová půda. Také podnebí ovlivňuje vznik půd. V nížinách je velmi teplá oblast pro výskyt černozemě. Ale i jejich vznik je pod vlivem nadmořské výšky. Další půdu, a to nivní půdu, můžeme nalézt v blízkosti vodních toků.

Zdroj: Hájková [online], 2017.

Příloha 5

Píseň *Strom*

Strom

Z černé země ven roste rovný kmen. Roste z hlíny k nebi vzhůru, má kůru, hnědou kůru, košatí se do azuru plody obalen. Z černé země ven roste rovný kmen, roste rovný kmen, když je vítr, tak se třese, když je ticho, nepohne se, modrou klenbu nebe nese plody obalen.

Strom

C Em Am Dm

1. Z čer-né ze - mě ven, ro - ste rov - ný
2. Z čer-né ze - mě ven, ro - ste rov - ný

G C

kmen, Ro - ste z hlí - ny k ne - bí vzhů - ru,
kmen, Když - je ví - tr, tak se tře - se,

G C

má ků - ra - ba - tou, hně - dou ků - ru, ko - ša - tí se
když je ti - cho, ne - po - hne se. Mo - drou klen - bu

Em C Am G C

do a - zu - ru, plo - dy o - ba - len.
ne - be ne - se, plo - dy o - ba - len.

24

Zdroj: Kukačková, 2018, s. 24.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Pavla Tůmová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022
Název práce: „Vnější světy“ (příměstský tábor pro děti mladšího školního věku)	
Název v angličtině: "Outer Worlds" (suburban camp for children of younger school age)	
Anotace práce: Bakalářská práce předkládá program pětidenního příměstského tábora zaměřeného na environmentální výchovu s názvem „Vnější světy“. V teoretické části vymezujeme základní pojmy s tématem související, zejména vývojové charakteristiky mladšího školního věku, výchovu ve volném čase, příměstské tábory, hru, zážitkovou pedagogiku a dramaturgii. V praktické části bakalářské práce prezentujeme celkový program tábora a detailně rozepíšeme aktivity zařazené v jednotlivých dnech.	
Klíčová slova: Environmentální výchova, mladší školní věk, příměstský tábor, zážitková pedagogika, dramaturgie, hra, program	
Anotace v angličtině: The bachelor thesis presents a program of a five-day suburban camp focused on environmental education called "Outer Worlds". In the theoretical part, we define the basic terms related to the topic, especially the developmental characteristics of younger school age, education in leisure time, suburban camps, play, experiential pedagogy and dramaturgy. In the practical part of the bachelor thesis, we present the overall program of the camp and detail the activities included in each day.	

Klíčová slova v angličtině:	Environmental education, younger school age, suburban camp, experiential pedagogy, dramaturgy, play, program
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1 – obrázek 1 Příloha 2 – obrázek 2 Příloha 3 – pracovní list Příloha 4 – příklad pracovního listu a textu Příloha 5 – píseň <i>Strom</i>
Rozsah práce:	76 stran
Jazyk práce:	Český